

Samvirke



Gud er brasilianer

Denne gamle brasilianske sentens erklærede USA's største kaffesælger, direktør H. L. Tower fra fødevarekoncernen General Foods, sig for nylig enig i på et seminar i Santos for verdenshandelens ledende kaffefolk. Her skuer Rio de Janeiro's vartegn: Jesus i svensk cement ud over det søde livs berømte by, hvor der tjenes store penge på bl. a. kaffe – med alt hvad dermed følger af luksus, eventyr og vanvid. Stenansigtet afslører ingen forargelse. Se artiklen side 8–11.

Samvirke udgives af FDB og udkommer dateret den 1. i hver måned.

Redaktion Aage Büchert (ansv.) og Kaj Christiansen. Red.chef: Otto Riis.
Medarbejdere: Poul Dines, Ellen Munkgaard, Jens Povelsen,
Vibeke Ramsing. Tryk: EHP/Egmont H. Petersen, København.

Adresse Roskildevej 65, 2620 Albertslund. Tlf.: redaktion og ann.afd.
(02) 64 88 11. Krydslysninger: Postboks 89, 2620 Albertslund.

Adresseændring bedes anmeldt af abonnenten på det lokale postkontor ved
vedvarende såvel som midlertidig adresseændring.

INDHOLD I DETTE NUMMER

6 Victor Andreasen skriver om Sokrates. Den gamle græske filosof er ikke en museumsgenstand. Det, han fandt frem til om menneskelivet, kommer os ved den dag i dag.

8 Der er en verden i din kaffekop, lyder et slogan, opfundet for at gøre forbrugerne opmærksomme på sammenhængen mellem vor kaffedrikning og levevilkårene for dem, der dyrker kaffen til os. I en reportage fra Brasilien blændes der op for en del af kaffekoppens verden. Tekst og fotos af Aage Büchert.

12 Poul-Ove Kühnel sætter luppen på den del af reklamen, der er diskriminerende over for kvinden. Forbrugerombudsmanden får ordet ligesom formanden for ligestillingsrådet.

14 M. Mathias Tugores har fotograferet et indkøbscenter, hvor ingen kan klage over ikke at være advaret mod forbrugerismens fristelser og farer.

16 Knud Vilby blader i husmændenes gamle sangbøger og opfordrer til at udsende de bedste af sangene på plade netop nu, hvor så megen anden gammel kampånd genopfriskes.

19 Hans Bischoff sætter gaffen i en varm kartoffel på arbejdsmarkedet med nogle lærerige eksempler på dyrtidsreguleringens virkning på vores økonomi.

22 Prøvekøkket giver opskrifter på pier og tærter som frokost-, midt-dags- og korn-klokken-otte-anretninger. Fotos: Carl Dørge.

24 Nan Henningsen interviewer dr. med. Tage Egsmose om tobaksskader og om færdselsulykker – to samfundsskabte onder, overfor hvilke de fleste lukker øjnene og lader stå til.

28 Ephraim Kishon ser i TV en Columbo-film, men får sine nydelser spoleret ved en telefonhenvendelse om gode råd. Tegning: Ubbi.

34 Ole Lindboe henviser til, at det er i krisetider at sekter og trosretninger blomstrer op. Han aflægger på dette grundlag en rapport fra det okkulte Danmark.

Faste rubrikker og mindre artikler

4 Forbrugernoter

26 Forbrugersiden omtaler bl.a.: vin i store flasker . . . urteteer . . . plasticblyant . . . maskinvaskemiddel. Fot. J. Maxen

29 Brugsens Kalender 1977

30 Ferier i Atlanten

36 Læsørne skriver, om: „stress-æg“ og halv arbejdstid.

39 Kryds

For børnene

32 Pernille tegner og fortæller om, hvordan det gik Børge Brus og hans legetøj.

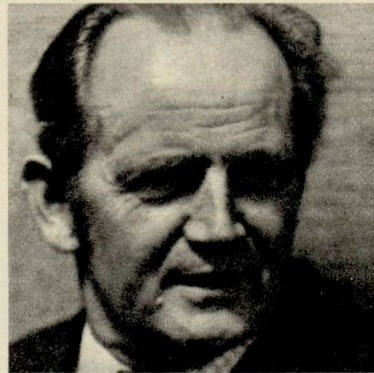
I næste Samvirke – februarnummeret – bl.a.:

Forbruger-politik:
Forlang mere sikkerhed af varer og miljø

Interview:
Vi rører for lidt ved hinanden

Reportage:
Samlede Angola-flygtninge om brugsfor-enings-ideen

Udfordringer nok



Af
FDBs
formand
Gunnar
Skov Andersen

Kendetegnet for en andelsvirksomhed er jo, at den både er en forretning og en forening.

Den indsats, som i 1976 er gjort i *forretningen* Brugsen, har ført til en betydelig fremgang, selv om der naturligvis – som altid i en stor organisation – har været områder, hvor vi ikke nåede de mål, vi havde sat os, og selv om der også i det forløbne år var brugser, der

Farvel til et godt d



Af
FDBs
førstedirektør
Gunnar
Christensen

I det år vi siger farvel til, kunne Brugsen glæde sig over en mærkbart stigende popularitet. Markedsandelen var stigende. Brugsens samlede detailomsætning i 1976 skønnes at have udgjort godt ni milliarder kroner mod godt otte milliarder i 1975.

Fremdriften er ikke kommet pr. nogen slags automatik, selv om det naturligvis har hjulpet, at året var præget af en stor realstigning i forbruget. Men at forbrugsopgangen især kom Brugsen til gode, skyldes først og fremmest, at bevægelsens næsten tyve tusinde medarbejdere var „på tærne“ for at gøre butikken så attraktiv som mulig, både varemæssigt, servicemæssigt og miljømæssigt.

På varefronten bragte året nye fremskridt for sundheden: Hvid Cola, farvefri sodavand, Minirisk-varer, der gør livet mindre besværligt for alle med tendenser til overfølsomhed, nye brødtyper – for blot at nævne enkelte eksempler. Centrallaboratoriets fortsatte

at tage op i 1977

måtte lukke (dog færre end årene forud). Brugsens samlede årsomsætning har rundet ni milliarder, ca. halvdelen af landets husstande er medlem af Brugsen, og FDB er fortsat den virksomhed, der har den største omsætning i Danmark.

Kombinationen af det forretningsmæssige og det foreningsmæssige kan være vanskelig, fordi det kan være en forretningsmæssig nødvendighed at træffe dispositioner, der ikke umiddelbart forstås af medlemmerne. Ting, man ikke forstår, er man instinktivt imod, og derfor må vi prøve endnu bedre end hidtil at forklare hinanden baggrunden for vore handlinger. Vi må forsøge at gøre vort oplysningsarbejde endnu bedre. Oplysning giver samarbejdsvilje, medens uvidenhed giver aggression.

Vi må gennem alle led af vor organisation have bedst mulig kommunikation, for kommunikation er en søster til demokratiet. Hal

Koch har engang sagt, at „demokratiets vigtigste kendetegn er ikke afstemningen – ikke det, at der bliver konstateret et flertal og et mindretal, men dets vigtigste kendetegn er samtalen, den frie debat med gensidig forståelse og respekt for hinandens synspunkter“. – Gennem en løbende debat må vi holde demokratiet levende i brugsforeningsbevægelsen og derigennem påvirke hinandens tanker og handlinger.

FDBs kongres 1976 besluttede at nedsætte to udvalg til at behandle konkrete punkter i debatten. Det ene udvalg er i gang med at undersøge muligheden for at genindføre dividende i DB-butikkerne, og det andet arbejder med henblik på at udforme Brugsens forbrugerpolitiske handlingsprogram.

Derudover arbejder en gruppe nedsat af Danmarks Uddelerforening og FDB med „Projekt Konsolidering“. Her drøftes, hvorledes vi kan gøre os stærke nok til at løse

fremtidens mange opgaver, og målet er: Højere markedsandel gennem yderligere udbygning af vort butiksnät.

Debatten i vor organisations forskellige led og i de udvalg og arbejdsgrupper, vi nedsætter, er vigtig, men vigtigere er naturligvis vore beslutninger og allervigtigst vore handlinger. Det er mit håb, at vi i det nye år må få mod og lykke til at træffe de rigtige beslutninger og få styrke til at føre dem ud i handling på en måde, der bliver til gavn for den danske forbruger.

Vi ved, at konkurrencen i dansk detailhandel bliver endnu hårdere i 1977 på grund af udenlandske koncerners indtog på markedet. Der er også ting i lovgivningen, der kan begrænse vore muligheder, så alt tyder på, at der bliver udfordringer nok at tage op. Der vil blive god brug for at mobilisere størst mulig solidaritet mellem små og store brugsforeninger, mellem stærke og mindre stærke, mellem land og by og mellem de selvstændige brugsforeninger og FDB.

Med tak for den åbenhed og venlighed, jeg har mødt overalt i det forløbne år, ønsker jeg alle et godt nytår 1977.

Gunnar Skov Andersen

ugs-år - goddag til et nyt

indsats mod overflødige farve- og tilsætningsstoffer samt tilstedeværelsen af FDBs ernæringsforbedrede varer i sortimentet gjorde, at Brugsen havde gode kort på hånden, da Noah-folkene for nylig gennem deres „mærkat-aktion“ i en række Brugser gav mad-debatten et frisk pust.

Der blev allerede tidligere på året slået et stort slag for sundere kostvaner gennem en forbrugeroplysende kampagne, hvor der under overskriften „Spis bedre“ blev uddelt brochurer og præsenteret nye begreber som „madpyramide“ og „basismad“. Dagligdagen synes også gjort nemmere gennem den nylige introduktion af Brugsens langtidsholdbare kød, ikke mindst for de mange udearbejdende husmødre, der kun har tid til at købe kød en gang om ugen og har haft problemer i forbindelse med bevarelse af kvaliteten ved opbevaring.

Apropos kødkvalitet indledte FDB i 1976 et interessant samarbejde for at skaffe finere slagtedyr. Det drejer sig dels om mere kødfulde grise gennem krydsninger af Hampshire og Dansk landrace, dels om at få oksekødets kvalitet yderligere i vejret gennem strengere normer for Herefordkvæg udviklet i samarbejde med Hereford-foreningen i Danmark.

På et andet krævende vareområde, frugt og grønt, blev kvalitetsstyring og -kontrol skærpet endnu en tand ved udbygning af samarbejdet med både inden- og udenlandske avlere – et samarbejde der går så vidt som til f.eks. at vise FDB-film over fjernsynet for italienske landmænd om vore kvalitetskrav til vindruer.

Selv om vi i Brugsen er dybt optaget af at finde det rigtige at putte i munden, vil vi ikke give udseende af at være en flok puritanske sundhedsapostle. Vi handler med det, vore medlemmer vil have, og for balancens skyld bør det derfor tilføjes, at de nye favoritvarer fra Brugsen i 1976 også omfattede eget snapsemærke „Svendborg Akvavit“, der hurtigt opnåede en forbløffende stor markedsandel. Jeg vil ikke påstå, den er sundere end andre brændevine, højst at den smager bedre!

Brugsen er nu som før i markedet for at give forbrugerne ærlige produkter til rigtige priser, og det gælder andet end mad og drikke. På områder som cowboybukser og sportssko har vi i året, der gik, introduceret egne varer, der er identiske med eller bedre end dyrere fremmede, og stærkt opreklamerede, mærkevarer. Det er samme linie, vi forfølger på f.eks. et område som vaskemidler og kosmetik, nemlig i kraft af egne fabrikker og internationalt samarbejde at fremstille produkter, der kan måle sig med de store koncerners og samtidig er billigere, fordi vi sælger dem uden gøgl og besnærende reklamemystik.

At Brugsen opnåede et forspring foran konkurrenterne i 1976 skyldes ikke blot det, der skete på varefronten, men også det, der skete med bevægelsens butiksmiljø og butiksnätet i det hele taget. 258 butikker blev nyetableret, udvidet eller moderniseret, og ikke mindst i Storkøbenhavn har åbningen af nye butikker og moderniseringer af bestående betydet et stærkt opsving i omsætningen.

Vi kan således tage afsked med et godt

„brugs-år“, hvor det gik i den rigtige retning for såvel markedsandel som økonomiske resultater, men – hvad mere er – vi kan måske se frem til et endnu bedre i 1977. Det kan lyde dristigt på et tidspunkt, der er præget af snærende lovgivning og dystre vismandsforudsigelser, bl.a. om en stærk opbremsning i befolkningens private forbrug. Min optimisme er da også alene begrundet i tro på brugsforeningsbevægelsens egen drivkraft på tværs af ydre konjunkturer. Det vil lige så lidt som i det gamle år være nogen automatisk drivkraft. Den kræver dynamik og er planlagt. F.eks. vil de mange butiksfornyelser i 1976 først have fuld virkning på omsætningen i 1977, hvor der desuden vil blive gennemført lige så store butiksinvesteringer i bevægelsen som året før. Forbedringerne af vareernes sammensætning, friskhed og kvalitet går videre. Om en måned starter FDBs nye ferskvarecentral i Viby J., der vil fordele kødvarer, mejerivarer og andre ferskvarer samlet til alle butikker vest for Storebælt. Ferskvarecentralerne (den anden for butikker øst for Storebælt følger formentlig i 1978) betyder en veritabel revolution i FDBs distributionsystem og vil kunne mærkes af forbrugerne i form af højere og mere ensartede varekvaliteter.

Tiden, vi lever i, er på mange måder gunstig, når det gælder om at skabe interesse for selve ideen bag brugsforeningsbevægelsen. Men ideen alene gør det ikke. Det er først og fremmest gennem praktisk arbejde med f.eks. varer og butikker, at Brugsen kan øge sin tilslutning blandt forbrugerne. For at få det store flertals bevågenhed er det endda i vort medieprægede samfund ikke nok at gøre gode ting, men ydermere må der fortælles om dem. Derfor er der i denne artikel ikke ti stille med de gode ting, Brugsen faktisk får udrettet. Undskyld for det – og godt nytår!

Gunnar Christensen

Minarine

-hvis du vil spare på fedtstofferne

DEKLARATION Nettovægt: 400 g minarine. Indhold: Vegetabiliske olier, salt, vand. Tilføjet: Konsistensmidler (emulgator), konserveringsmiddel (sorbinsyre), citronsyre, aroma, vitaminer, vegetabilisk farve (annattoekstrakt). Fedtindhold 40%. Vandindhold ca. 58%. Saltindhold ca. 1,5%. Flerumættede fedtsyrer: Mindst 40% af fedtstofindholdet. Indeholder mindst 40 mg Alfa-tokoferol (E-vitamin) pr. 100 g fedtstof.			
Næringsindhold pr. 100 g af varen		Energifordeling	
Energi ca.: (360 kalorier)	1520 kilojoule	I varen	Anbefalet i dagskost
Protein	ca. 0 g	0%	mindst 10%
Fedt	ca. 40 g	100%	højest 35%
Kulhydrat	ca. 0 g	0%	ca. 55%
A-vitamin	ca. 2400 I.E.	= 90% af anbefalet daglig tilførsel.	
Beta-caroten	ca. 600 I.E.		
D-vitamin	ca. 50 I.E.		
Opbevaring: Under 10°C. Holdbarhed: I køleskab (+5°C) ca. 4 uger efter sidste salgsdag.			
Anvendelse: Til bordbrug. På grund af minarinens store vandindhold er den uegnet til stegning og bagning.			

FDB's Fabrikker, Viby J.

Minarine indeholder kun halvt så mange fedtstoffer som almindelig margarine. Og af disse fedtstoffer er mindst 40% de sunde, flerumættede fedtsyrer. Men alt det kan du læse mere om på emballagen, for minarine er ligesom Brugsens andre margariner forsynet med udførlig deklARATION, der fortæller alt om indhold, næringsværdi o.s.v. Minarine er kun velegnet til bordbrug. Og det er let at smøre på brødet - også direkte fra køleskabet. Fås i pænt bordbæger med 400 g.



Brug Brugsen

Forbrugerne i EF om landbruget

EFs forbrugerkomité i Bruxelles, hvor FDB er repræsenteret via Euro-Coop, mener, at der skal tages større hensyn til forbrugerne i udformningen af den fælles landbrugspolitik. I et oplæg til EF-kommissionen nævnes en række forslag til fornyet indsats til forbrugernes fordel.

Forbrugerkomiteen kræver, at Kommissionen gennemfører offentlige undersøgelser om, hvordan EF landbrugspolitikens mål nås bedst og hurtigst. Metoderne - fx. de store lageropkøb - skal vurderes, ligesom omkostningerne bør underkastes nærmere kontrol. I dette arbejde må repræsentanter for forbrugerne deltage på linie med andre eksperter, så der sikres balance.

Forbrugerkomiteen accepterer principperne for den fælles landbrugspolitik, hedder det i oplægget. Men landbrugspolitikken har ikke nået sine mål, bl.a. fordi ministerrådet i EF har ladet sig styre for meget af snævre og kortsigtede interesser. Udviklingen henimod effektivere produktionsforhold er derfor ikke blevet støttet stærkt nok. Kun 10% af de samlede udgifter til landbruget er blevet brugt til at ændre strukturen. Usælgelige overskudslagre er blevet et af resultaterne.

Forbrugerkomiteen mener, at denne prispolitik kun gavner nogle få landmænd, der til gengæld henter store fortjenester hjem på forbrugernes og andre landmænds bekostning.

Romtraktaten kræver, at forbrugerne tilbydes varerne til rimelige priser. Det betyder bl.a., at der ikke via forbrugerpriserne skal ydes social støtte til landmændene eller sikres unormalt store gevinster på specielle områder.

Forbrugerkomiteen efterlyser en kvalitetspolitik. Der er nok af fødevarer i EF, men kvaliteten er ofte for dårlig. Masseproduktionen må derfor rettes mod en forbedret kvalitet. Varer, der

kun produceres for at blive opkøbt til lagre, bør undgås, ligesom varer af god kvalitet ikke må ødelægges, samtidig med forbrugerne tilbydes en dårligere kvalitet.

På længere sigt må udvikles et moderne, velindrettet og effektivt landbrug, som kan tjene forbrugernes interesser på en fornuftig måde. Forbrugerkomiteen foreslår forskellige tiltag for at fremme denne udvikling:

Overskudsproduktionen må begrænses ved at producenterne bliver medansvarlige, dvs., de skal være med til at betale for eventuelle opkøb af fødevarer. Lageropkøbene må begrænses, så resten kan tilbydes forbrugere til lavere priser.

Strukturpolitikken må fremskyndes. De mindst effektive landbrug må nedlægges og landmændene herfra omskoles til andre erhverv. Derfor skal der ofres flere penge på strukturpolitikken, og det skal sikres, at landmænd kan skifte job uden større vanskeligheder.

Forbrugerkomiteen slutter med at opfordre kommissionen til også at se på de ofte mange fordyrende mellemlid fra producent til forbruger. ●

Social forbrugerinformation

Hvor meget kan man få i pension, når man er fyldt 62 år? Hvornår kan man få abort? Hvor store er børnetilskuddene? Hvor får man dagpenge i tilfælde af sygdom?

Disse og mange andre spørgsmål om samfundets sociale tilbud er samlet i en *social ABC/1976*. Forbrugeren kan hurtigt få et overblik over, hvilke sociale rettigheder der gælder i forskellige situationer. Fra abort og adoption via arbejdsløse, handicappede, hjemme-hjælp, kørestole, sygesikring til øjenproteser er der oplysninger at hente.

Bogen viser de seneste ændringer bl.a. i forbindelse med bistandslovens indførelse på en let og enkel måde. Hensigten er fremover at udsende hvert års ajourførte sociale ABC. - (*Social ABC, Forlaget Aktuelle Bøger, kr. 33,50*). ●

Brugs-jubilæer: 75 år: Munkebo Brugsforening (Odense Østkreds), 17. januar. Pedersborg Brugsforening (Slagelse-kreds), 19. januar. ●

Brugsen

Brugsens cola - den er klar!

Uden farvetilsætning og uden den meget omdiskuterede ammonieret karamel.

Men med masser af ægte colasmag gemt under kapslen.

Forfriskende dejlig.

Og allerede utrolig populær blandt de unge.

Køb et par stykker næste gang du er i Brugsen.



Brug Brugsen

Den tid, som Sokrates levede i, var – som vor tid – fuld af mørke, forvirring og tumult, skriver Victor Andreassen i dette særprægede portræt af en af alle tiders største filosoffer: Han kan den dag i dag fortælle os om det ene, vi i dette forstumlede mørke har at stole på.

Mennekeshedens historie er i mangt og meget en beretning om de masseforbrydelser, vi kalder krige, og hovedpersonerne i dette drama ligner hyppigt til forveksling – hvad vi har oplevet i dette århundrede – storgangstere, selv om vi kalder dem feltherrer eller statsmænd. Men i denne triste, ja til tider fortvivlede beretning, er der skikkelser, der lyser op som fyrstårne i natten – med et lys, som ikke svækkes af århundreders eller årtusinders gang. Gider vi gøre os den ulejlighed at lære dem nærmere at kende, bliver vi selv oplyste. Deres tanker gør vort liv rigere, giver det mere indhold og mening. Deres liv og de krav, de stillede til sig selv, er eksempler på og forbilleder for, hvad det vil sige at være menneske og hvilke krav der stilles til os, hvis vi vil være ædle og gode, hvad – som digteren (Goethe) siger – mennesket bør være.

En af disse sjældne få er *Sokrates*, den vise mand fra Athen, som oldtidens forfattere kaldte ham. Han levede for næsten 2500 år siden og var filosof. Det kaldte han sig selv, og det gør vi også. Ordet er græsk og bruges om en person, der stræber efter eller „elsker“ visdom. Det er afledt af det græske ord filosofi, som er sammensat af de to ord „filo“ (kærlighed) og „sofia“ (visdom). Vi må blot gøre os klart, at den græske betydning af ordet „kærlighed“ er en anden end den let kæln, sentimentale, til dels passive måde, vi bruger ordet på. Lad mig illustrere det ved et eksempel. Vi bruger tit en blomst – f. eks. den røde rose – som tegn på kærligheden. Skulle vi i dag finde et tilsvarende billede for kærligheden, som de gamle grækere forstod den, måtte det blive et helt andet. F. eks. de til bristepunktet spændte, dirrende violinstrenger, der, når de behandles af den kyndige mesters hånd, fremkalder den lidenskabeligt rene tone af dyb glæde, sorg, jubel, klage.

Sokrates og hans liv var en sådan lidenskabelig og spændingsfyldt søgen efter viden om det sande, det gode og det skønne. Det var det, han brugte sit liv til, og det var også denne opgave, han døde for.

Det, vi helt kontant ved om Sokrates er ikke meget. Det ville kun fylde en spalte eller to i den Blå Bog. For selv efterlod han sig ikke en linje. Ligesom Jesus kender vi ham kun gennem, hvad andre har skrevet om han. Først og fremmest Platon, der er hans berømteste elev.

Vi ved, at Sokrates blev født 469 f. Kr. fødsel. Hans far var billedhugger fra et kunstakademi. I vort industrielle samfund er der en skarp sontring mellem kunstneren og håndværkeren. Det var der ikke i det gamle Athen, hvor alle kunstnere var dygtige håndværkere, og alle håndværkere også var fine kunstnere. Muligvis har Sokrates selv været billedhugger. Men han tjente ikke penge på det, for det har ikke interesseret ham. Gennem hele sit liv var han meget fattig. Han gik barfodet – sommer og vinter. Hans påklædning var ussel og pjaltet. En af hans samtidige udtaler, at hvis nogen herre havde budt en slave en så ringe påklædning, ville slaven være løbet bort. Vi ved også, at han var en tapper soldat. Under et slag frelste han med fare for sit eget liv venen Alkibiades. Muligvis led han af det, grækerne kaldte den „hellige syge“ – af epilepsi. Han faldt hyppigt i trancer – en form for total bevidstløshed overfor den ydre verden. Engang mens han var soldat stod han i et helt døgn under et træ

kun optaget af sine egne tanker, upåvirkelig af sine krigskammeraters tilråb.

I levende live var han en kendt figur i Athen. Grækenlands og måske – som nogle mener – verdens største komedieforfatter Aristofanes skrev et stykke, der hedder *Skyerne*. Det blev opført i 423 f. Kr., og hovedpersonen er Sokrates, der sidder ophængt i en kurv over scenen for bedre at kunne se på himlen. Aristofanes' komedier svarer i en vis forstand til vore sommerrevyer. Blot med den fundamentale forskel, at en revy hos os i reglen er glemt næste sommer, mens Aristofanes' komedier kan opføres den dag i dag. At Aristofanes valgte Sokrates som den hovedperson, der skulle gøres grin med, beviser, at Sokrates var en almindelig kendt person. Det fortælles da også, at Sokrates under premieren rejste sig op fra sin plads i teatret, så alle tilskuerne kunne sammenligne ham med komediens hovedperson. I 399 f. Kr. – altså da Sokrates var 70 – blev han anklaget for

den, der gavner dig selv i din offentlige karriere.

I Athen eksperimenterer man politisk. For første gang gennemfører man demokrati. Ikke i vor forstand. For det omfattede kun voksne, mandlige borgere, men ikke kvinder, slaver eller tilflyttere. Athen var efter vore dages målestok en småstat. Det område byen beherskede var mindre end Fyn, og antallet af indbyggere var ikke meget mere end 200.000. Alle de frie borgere udgjorde folkeforsamlingen, som valgte ministre, dommere, generaler og andre myndighedspersoner. I denne tid opstår i Athen også den tanke, at alle mennesker er lige – græker og barbar, fri og slave – den tanke vi mere end et halvt årtusind senere finder i det nye testamente, hvis budskab har sin rod, ikke i den daværende ortodokse jødedom, men i Grækenland. Evangelierne er ikke for ingenting skrevet på græsk.

Under alt dette indtræffer katastrofen. I 431 f. Kr. begynder den peloponnesiske krig.

SOKRATES

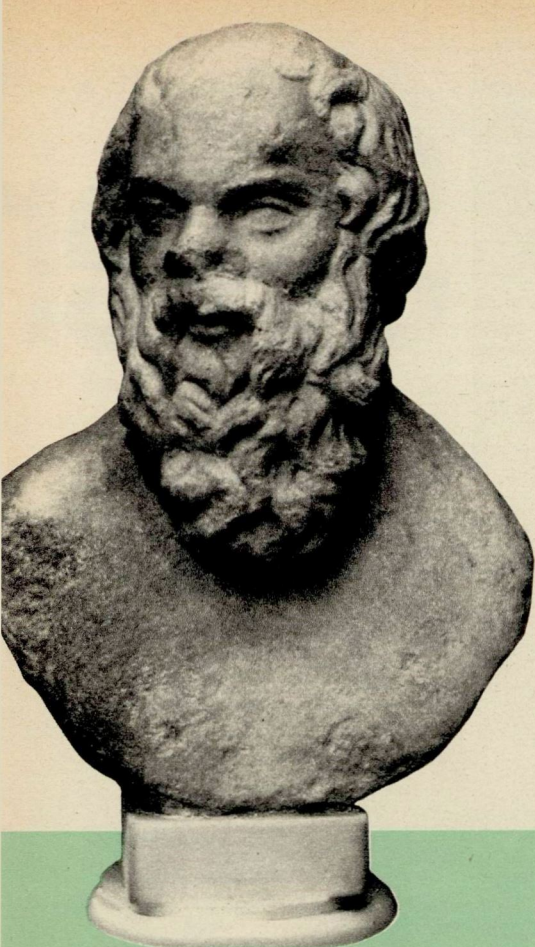
den vise mand

gudsbespottelse og fordærvelse af ungdommen. Han blev dømt til døden, og dødsstraffen bestod i, at han skulle drikke et bæger med gift – skarntydesaft. Og sådan døde Sokrates den Vise 70 år gammel.

Når vi husker Sokrates, skyldes det ikke hans ydre liv. Vi må huske, at han levede i en tid, hvor der sikkert har været mange originaler. Og uden at vide lidt om den tid, forstår vi ikke Sokrates. Godt ti år før han blev født – i 480 f. Kr. – havde grækerne med Athens flåde i spidsen besejret perserne i søslaget ved Salamis. Det er et af verdenshistoriens afgørende slag. Det standse persernes, d.v.s. asiaternes fremrykning i Europa. Hvis Athen havde tabt slaget ville verden – min og din verden – have været anderledes. Slagets udfald gjorde Athen til den daværende civiliserede verdens midtpunkt. Og hvilket midtpunkt! I løbet af det par hundrede år, der ligger omkring og efter slaget ved Salamis, skabte grækerne alt, hvad der den dag i dag er hjørnesteinen i vor kultur. De grundlagte matematikken og naturvidenskaberne. F. eks.: To tusind år før os andre vidste de, at jorden var rund og beregnede næsten nøjagtigt længden af jordens omkreds. En af den – Demokrit fra Abdera – fik ideen til atomteorien. Tiden vrimer med kunstneriske genier. Dramatikere som tragedieforfatterne Aischylos, Sofokles og Euripides er aldrig siden overgået. Det vrimlede med store arkitekter – vi kan se deres værk i det nu hensludrende Akropolis i Athen – billedhuggere, malere og komponister. Alt blev sat under debat. Lærere i „visdom“ drog omkring og underviste ungdommen for penge. De gamle guder dyrkede man officielt, men troede ikke på dem. Hvad er sandheden? Ja, det er

Hovedmodstanderne er Athen og Sparta – hovedbyen på halvøen Peloponnes. Mellem Athen og Sparta var afstanden ikke meget længere end mellem København og Korsør. Men politisk og kulturelt var der en afgrund. Sparta var et militærdiktatur og spartanerne var overlegne til lands. Athens mure beskyttede byen, og Athen var overlegen til søs. Derfor varede krigen i 27 år til 404 f. Kr. Den ender i 404 med Athens nederlag, men også med hele Grækenlands nederlag. Katastrofen kan næsten kun sammenlignes med det, vi i Europa har oplevet fra 1914 til 1945. Det var også en eneste broder- og borgerkrig, som endte med ingens sejr, men med Europas nederlag.

Det er på denne baggrund af forvirring, tumult, grusomheder og ødelæggelser at vi møder Sokrates' lysende skikkelse. Selv fortæller han – ifølge Platon – at en af hans venner engang havde spurgt oraklet i Delfi, hvem der var den klogeste af alle. I Delfi lå Apollons hovedtempel. Apollon var den øverste gud for kunst og videnskab, og oraklet var gudens talerør. Oraklet svarede, at den viseste af alle var Sokrates. Det ville Sokrates ikke tro på. Han syntes ikke, at han vidste noget med sikkerhed, og mente, at guden ville gøre grin med ham. For at modbevise guden gav han sig så til at lede efter en, der var klogere end han selv. Hans udgangspunkt var, at ville man vide, hvordan man skulle lave f. eks. gode sko, måtte man spørge skomagere. På samme måde: ville man vide, hvad der var sandhed, måtte man spørge de, der underviste i videnskab og visdom – sofisterne kaldtes de – om hvad de mente, der var det sande og det gode. Han udspurgte også politikerne og statsmændene. De regerede jo staten, og al regering måtte jo stræbe efter at regere retfærdigt. Hvad var da retfærdighed?



Sokrates

portrætbuste, parisk marmor, højde 19 cm. Romersk kopi af græsk portræt fra 4. årh. f.Kr. Ny Carlsberg Glyptotek.

og flygtige. Kun ét er varigt og ukrænkeligt: din erkendelse af det sande og det gode. Denne erkendelse kan jeg ikke forære dig. Men jeg kan gennem mine samtaler med dig fremkalde din evne til den erkendelse, vi alle er udstyret med.

Og – ville Sokrates fortsætte – når du af hele dit væsen har indset, hvad der er godt, da kan du kun udføre gode handlinger. For de, der gør ondt mod deres medmennesker, gør jo ondt mod sig selv. De gør verden ringere at leve i, også for sig selv. Og ingen med fornuft eller viden vil skade sig selv. Hermed når vi frem til det sokratiske spring: Ondskab skyldes uvidenhed. Dyd er viden. Den, der ved, hvad det gode er, vil nødvendigvis handle godt.

Nu kunne man sige, at alt dette er en gang snak. Men det er det ikke. Det er revolutionært. Der findes ingen ydre autoriteter. Den eneste autoritet findes i det enkelte menneske. Også herom taler Sokrates. Han henviser mange gange til sin „dæmon“ – til en indre

fra Athen

Også generaler udspurgte han. Krigskunst er taperhed. Men hvad er taperhed? Gennem denne udspørgen erfarede Sokrates, at de, der burde vide eller foregav at vide det, ikke vidste, hvad sandhed, skønhed, retfærdighed eller taperhed egentlig var. Derfor måtte han nå til det resultat, at guden havde ret. Han – Sokrates – var den viseste af alle. Ikke fordi han vidste mere end alle de andre. Tværtimod. Men fordi han erfarede, at de der foregav, at de vidste noget, til syvende og sidst ingenting vidste om det, de talte om. Derimod havde han – Sokrates – den viden fremfor alle de andre, at han *ingenting* vidste.

Umiddelbart var dette jo et ret så ringe og trøstesløst resultat. Det er jo rent negativt at finde ud af, at man er den viseste af alle, fordi man – i modsætning til andre – ved, at man ingenting ved. Men dette negative resultat blev for Sokrates udgangspunkt for et positivt, ja, optimistisk budskab. For hvad er det, han siger til dem, der gider at høre på ham? Jeg er – som du – overbevist om, at der findes sandhed, retfærdighed, godhed og skønhed. Men jeg kan ikke fortælle dig, hvad det er. For som du ved, består min visdom i, at jeg ved, at jeg intet ved. Og du har hørt mig udspørge dem, der hævder, at de ved det. Men resultatet var jo, at de ikke kunne forklare os, hvad de vidste. Altså: hvis du vil vide noget om det, der er værd at vide, bør du ikke søge til ydre autoriteter – hvad enten de kalder sig lærere i visdom eller statsmænd. Du har kun én autoritet, og det er dig selv.

Du er udstyret med fornuft og med evner til at erkende sandheden. Det er denne evne, du skal opdyrke og pleje. Og det kan du kun gøre ved at give afkald på sansernes bedrag. I den verden, dine sanser skaber omkring dig, hersker begæret efter magt, rigdom og kødelig kærlighed. Men alle disse ting er forbigående

stemme, der aldrig fortæller ham, hvad han skal gøre, men kun advarer ham mod at gøre noget, han ikke bør gøre. Og endnu mere afgørende: Sokrates døde for sin overbevisning. Havde han kun været et sludrechato, kunne han med lethed have undgået sin henrettelse.

I 399 f. Kr. – 70 år gammel – slæbes han for domstolen. Den har 501 medlemmer. Så mange, for at den ikke skal kunne bestikkes. Og et ulige antal for at undgå at stemmerne stod lige. Han var ikke arresteret før domsforhandlingerne, og hans anklagere havde muligvis ventet, at han var flygtet fra byen. Men for Sokrates ville dette have været et moralsk nederlag. Han mødte op og blev dømt, men vandt en moralsk sejr af en sådan karakter, at vi den dag i dag glædes ved at læse hans forsvartale.

Anklagen lød på gudsbespottelse og fordærv af ungdommen. Sokrates påviste, at han aldrig havde interesseret sig for, om Solen var en glødende sten – som naturfilosofferne påstod – eller en gud. Det eneste, han interesserede sig for, var sine medmenneskers sjæle. Hans stadige budskab havde været: Tag vare på din sjæl! Altså på det, der er godt og sandt og lad være med – for at tale evangelisk – at bekymre dig om det, som møl og rust kan fortære. Med hensyn til anklagen for at fordømme ungdommen drev han sine anklagere op i et snævert hjørne. Han tvang dem til at indrømme, at alle borgere i Athen bestræbte sig på at forbedre de unge. Kun én fordærvede ungdommen, nemlig Sokrates. Dette var naturligvis en latterlig konklusion. For hvis det var tilfældet, måtte Athen jo være en lykkelig og stærk stat. At den ikke var det, vidste alle. Fem år forinden havde den lidt et uovervindeligt nederlag i den peloponnesiske krig.

Hermed tvang Sokrates dommerne, d.v.s. alle de herskende i Athen, frem til et næsten umuligt valg. Frikendte de ham, dømte de sig selv. Og dømte de ham, dømte de på sin vis også sig selv. Han blev kendt skyldig, men havde endnu en chance. Han havde selv ret til at foreslå sin egen straf. Endnu engang udfordrer han dommerne. I stedet for straf foreslår han en belønning: daglig bespisning på rådhuset, en belønning, der kun blev tildelt f.eks. helte i krigen eller vindere i Olympiaden. Og som en anden mulighed foreslog han en latterlig ringe pengebøde.

Så trak dommerne sig tilbage for at blive enige om dommen. Og den lød på døden. Sokrates svarede ikke med at beklage sig selv, men med at beklage sine dommere og med dem hele Athen, hans fødeby. Mig kan I ikke gøre skade, sagde han. For mig er der nu kun to muligheder: Enten er døden en drømmelos søvn, og det må være en stor lykke. Eller også skal min sjæl leve evigt blandt store tidligere afdøde, hvoraf mange er blevet behandlet uretfærdigt. Og blandt dem vil jeg fortsætte min virksomhed: at tilbringe tiden med at prøve og studere folk dernede, ligesom jeg har gjort det heroppe, og se, hvem af dem er vise, og hvem der bilder sig ind at være det, men ikke er det. Sokrates erklærer som sin overbevisning, at ringere mennesker ikke kan gøre gode mennesker ondt. For, I bør have for øje – siger han – at der ikke kan times en god mand noget ondt hverken i livet eller i døden. Og han slutter: I går atter ud i livet, jeg går ind i døden. Om jeres eller min lod er den bedste, ved ingen undtagen Gud.

Ifølge Athens love blev den dødsdømte henrettet umiddelbart efter, at dommen var afsagt. Men Sokrates fik en frist. For dagen før dommen afsejlede det hellige skib til Delos, og før det var vendt tilbage, måtte der ikke udføres henrettelser. Hans venner, der både var rige og havde stor indflydelse forsøgte at overtale ham til at flygte. Men det afviste Sokrates. Han var blevet dømt lovligt. Han var et medlem af staten Athen, og han ville ikke krænke statens love, for derved krænkede han sig selv. Den dag, han skulle tømme giftbæget, samlede han for sidste gang sine nærmeste venner omkring sig og talte med dem om livets og dødens store problemer. Mange af dem græd, men han var ved godt mod. Hans sidste ord var: – Kriton, vi skylder Asklepios en hane. Den må I ofre. Forsøm det ikke! Asklepios var en græsk gud, der helbredte sygdomme. Men Sokrates døde ikke af en sygdom. Han tog afsked med livet. Han havde levet sit liv, som han fandt det rigtigt og sandt, og meningen med hans sidste ord var antagelig, at han skyldte guderne tak for, at de havde gjort det muligt for ham at leve i overensstemmelse med sin overbevisning.

Jeg indledte denne artikel med at sammenligne Sokrates med et lys i natten. Den tid, han levede i var – ligesom den tid, vi lever i – fuld af mørke, forvirring og tumult. Alle værdier stod på spil. Men Sokrates gav ikke op. Han pegede og peger den dag i dag på, at i dette fortumlede mørke er der ét, du kan stole på: din egen – i inderlighed – tilkæmpede overbevisning om det sande, det gode og det skønne kan ingen magt i verden tage fra dig – ingen andre end du selv, hvis du svigter dig selv.

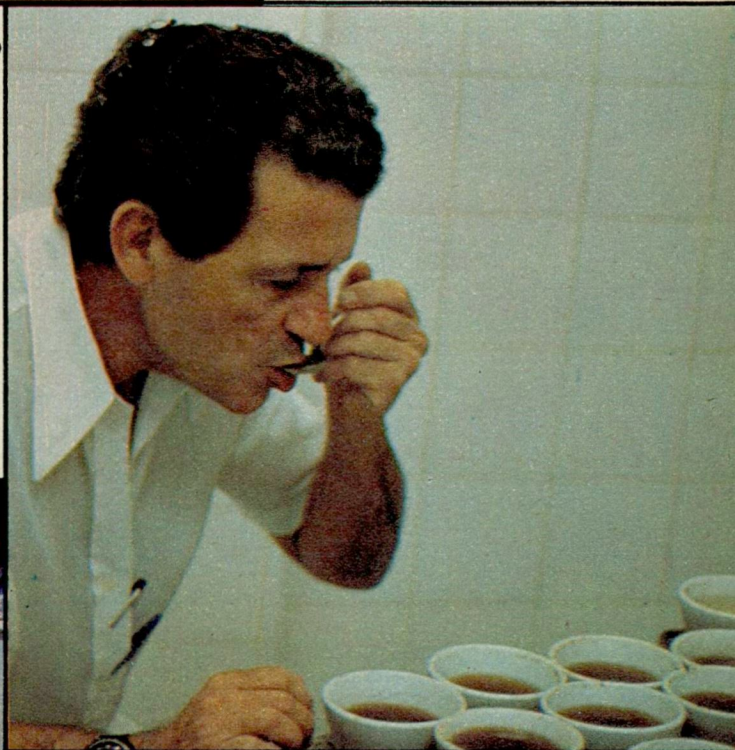
Victor Andreassen



Syner

Landarbejderboliger i brasiliansk kaffeplantage. En landarbejder i dette område, hvor lønningerne hører til de højeste i landet, kan tjene op til 50 kr. i dagløn på en 8 timers arbejdsdag. Almindeligvis er lønnen dog noget lavere, ca. 30-35 kr. Minimumsdaglønnen er 18 kr. (svarende til prisen på 2 kilo bønner, et af de almindeligste næringsmidler).

Joe Prado, chef for kaffeeksportfirmaet Esteve i Santos, bruger megen tid til at smage på kaffen. En dygtig mand kan smage op til 1000 kopper kaffe daglig. Brasilkaffer har en smagsskala på 12 klassifikationer. Typen afhænger af dyrkningstid, jordbund, klima m. m. Smagningen har stor betydning for prisen. „Vi har forsøgt at lave prisaftaler mellem eksportørerne,“ siger Joe Prado (selv ejer af en halv million kaffetræer), „men det lykkedes ikke. Konkurrencen mellem eksportørerne er for skarp.“



Bundter af sække med „Café do Brasil“ svinges ombord på DFDS-skibet Labrador (lastevne 6000 tons), der går fast på Santos. Lasterummet fores med sækkelærred og måtter for at beskytte kaffesækkene mod kondensvand fra skibssiden, når temperaturen falder under de ca. 14 dages sejlads til Danmark. Der hægges om kvaliteten gennem konstant ventilation og kontrol af den såkaldte dugpunkttemperatur. Og inden sækkene svinges ombord, foretager Det brasilianske Kaffein-

stituts repræsentanter en sidste kvalitetskontrol ved at stikke et hult rør ind i tilfældigt udvalgte sække. Hvis kvaliteten er under den fastsatte norm, går kaffen tilbage til leverandøren. Her hjælper ingen kære mor. I forhold til fx. plantagearbejderne er havnearbejderne en økonomisk elite. En dygtig dokarbejder i Santos kan på en travl 10 timers arbejdsdag tjene op til 750 kr., hvilket for DFDS med tillæg af socialsikringsbidrag m.v. svarer til en udgift på 1150 kr.



Den lokale andelsforening for de store kaffeavlere i São Manuel distriktet. I pakhuse her ligger for tiden ca. 160.000 sække kaffe – farmerne har råd til at vente i årevis på det salgstidspunkt, hvor de mener prisen kommer i top.

i en kop kaffe

Tekst og fotos: Aage Büchert

Hjælper vi de fattigere lande ved at drikke mere kaffe og betale lidt mere for det? Brudstykker af et svar søges givet i denne artikel, skrevet på grundlag af en rejse til Brasilien.

„Japan har gjort kunststykket på få år at skabe en moderne levestandard for befolkningen – hvorfor skulle vi ikke kunne gøre det samme?“. Ordene kommer fra *Floriano Pecanha dos Santos*, en stor, tung, vital mand med glimt i øjet og åbentstående skjorte. Vi – hans nordiske gæster – sidder med vore pæne slips og lytter til hans begejstrede tale på en spiserestaurant ud til Rio de Janeiros berømte badestrand Copacabana.

I danske blade skrives meget om fattigdommen i Sydamerika. *Samvirke* har selv i den senere tid bragt flere artikler om slumbyerne i bl. a. denne del af verden. De rige hører man mindre om, undtagen måske som fæle udbyttere – f. eks. i nogle af de politiske brasilianske film, der har været vist her i landet. Udbyttere er de måske, men dem jeg traf – *Floriano* f. eks. – er samtidig motorer i Brasiliens fabelagtige økonomiske opsving. Det var mest kaffefolk, men kaffen havde ført dem

ind i utallige andre investeringer. „Min kone vil skilles, fordi hun klager over, at hun aldrig ser mig“, sagde *Floriano*. Det var ikke sært, hvis hun kun så lidt til ham. Familiekoncernen omfattede 21 selskaber med 2500 ansatte – med ham selv som præsident. Der var ikke den ting, han ikke handlede med eller producerede: Kaffe, kød, jomfruummere, sko, rundjern, sanitetsartikler, TV-apparater, orangejuice . . . det sidste sagt med et henført blik og en sigende håndbevægelse, der antyder de store penge, der i Brasilien er i dette ord „orangejuice“ for den rette mand. „Jeg skal hver dag beslutte om så mange vareområder, at jeg ender på tosseanstalten en af dagene“, siger han og peger på tindingen.

„Hvorfor arbejder du så febrilsk med at skabe den ene nye forretning efter den anden, når du har penge nok?“, spørger jeg. Han ser lidt på mig, svarer så: „Det er rigtigt, jeg har skruet poetet meget op i de seneste år. Jeg mistede min ældste søn på 21 ved jumbojetstyrtet ved Paris 3. marts 1974. Jeg kunne ikke bære det – vil glemme – arbejdet er vel en slags eskapisme“.

I lærer det aldrig!

Et af de store problemer for et u-land, der vil gøre springet til et moderne industriland, er at lære at eksportere dygtigt og

præcist, så kunderne bliver tilfredse med kvalitet, pris og leveringsdatoer. Brasilien er ved at komme op på mærkerne i denne henseende – ikke mindst kaffeeksportens traditioner for dygtighed har vist vejen – men det har været svært at lære den opvoksende brasilianske industri de krav, der stilles til en fremgangsrig eksportør. At sikre, at kvalitet og leveringsfrist er som aftalt, lyder enkelt, men er hårdt arbejde, siger *Floriano*. Europæiske lande har haft eksperter hernede i årevis for at skole os i eksport. Flere rejste hjem med ordene: I lærer det aldrig! Opgaven burde være lettere for mig som brasilianer, men jeg har den samme erfaring: Det er fantastisk svært.

Florianos og ligesindedes anstrengelser vil utvivlsomt i de kommende få år føre til udvikling af nye eksportområder med det formål at tjene mere valuta til finansiering af landets dristige udviklingsplaner. Fra 1964 til 1976 femdobledes eksportens værdi. Foruden på de traditionelle eksportområder som kaffe, sukker, kakao, soyabønner, jernmalm m.v. vil der blive lagt øget vægt på eksport af teknisk krævende industrivarer som EDB-anlæg, biler og maskineri af enhver slags.

Toppen af overklassen

Kaffe – også et ord tungt af penge i Brasilien, men penge til hvem? Jeg var rejst til Brasilien bl.a. med det formål at se på, om de stigende priser, vi betaler for kaffen, kommer den brede befolkning til gode. U-landenes slagord om „en ny økonomisk verdensorden“ indebærer fx. krav om højere eksportpriser for deres råvarer – ud fra en formodning om, at de større eksportindtægter vil højne levestandarden for lønarbejdere og småfarmere. Mine indtryk gælder kun Brasilien, hvorfra normalt to trediedele af Danmarks (og FDBs) kaffekøb foretages.

„Vort mål på kaffeområdet er bl.a. større økonomiske fordele for landarbejderne“, siger den brasilianske handels- og industriminister, dr. *Severo Fagundes Gomes*. Men hvad er kendsgerningerne? I modsætning til fx. de afrikanske lande og Columbia er Brasiliens kaffeavl ikke præget af mindre familiebrug, men af store farme eller *fazendas*. En *fazenda* er som

regel på mindst 100.000 kaffetræer. De fleste af de farme, jeg fik kendskab til i forbindelse med mit besøg på Nordisk Andelsforbunds indkøbskontor i Santos, var væsentlig større. Der er flere hundrede kaffeeksportører i Brasilien, men Nordisk Andelsforbund handler kun med 26 „håndplukkede“ firmaer, udvalgt på grundlag af kvalitet og pålidelighed.

Nordisk Andelsforbund (der repræsenterer FDB og de øvrige nordiske fællesforeninger) handler med dygtige kaffefolk, hvilket her normalt er ensbetydende med rigmænd, tilhørende toppen af overklassen. Der findes tilsyneladende ikke andels-sammenslutninger af *smålandbrugere*, som ellers ofte i resolutioner og i teoretiske afhandlinger om internationalt andels-samarbejde udråbes til at være den ideelle indkøbsskilde for en virksomhed som FDB. Nordisk Andelsforbund er Europas næststørste kaffekøber i Brasilien og må (som øvrige store kaffekøbere inklusive de socialistiske lande) handle med de forbindelser, der står for det bedste i henseende til pris, kvalitet og leverancesikkerhed. Det er i Brasilien ensbetydende med folk i toppen af velstandspyramiden.

Samtale med Joe

Esteve Irmãos S.A. hedder et stort handelsfirma, der har et årssalg på halvanden million sække kaffe (hver sæk vejer 60 kg), heraf eksporterer ca. en million. Desuden er firmaet storeksportør af bomuld. Chefen for firmaet er en yngre, sports-trænede mand, *Joe Prado*, der næsten aldrig opholder sig på sit luksuøst udstyrede direktionskontor, men bruger sin tid til at smage på kaffe, kontrollere kaffebønneprøver og gennemgå tilbud og fakturaer ved en gammeldags skrivepult, der står i smagerummet. Privat ejer han plantager med en halv million kaffetræer, og har bl.a. 1000 ha i det sydlige Mato Grosso. „Jordpriserne ryger i vejret“, siger *Joe*. „I Minas-området er jordprisen tyvedoblet på de sidste seks år“. Jeg taler med ham om, hvad landarbejderne på hans plantager får i løn. „Jeg har svært ved at holde på mine

Fortsættes side 10

Syner i en kop kaffe

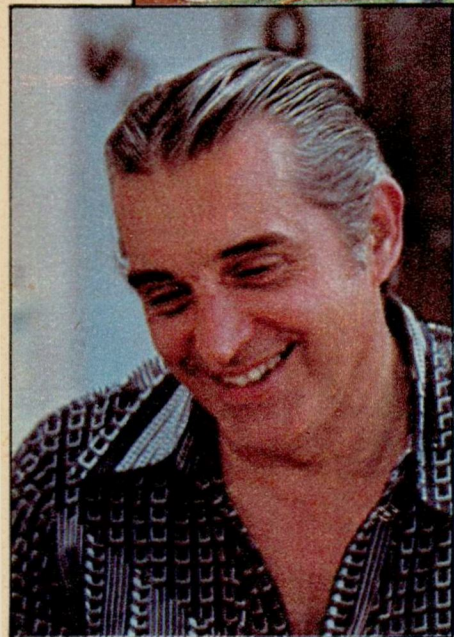
Fortsat fra side 9

Nordisk Andelsforbunds formand, Ebbe Groes, snakker kaffe med chefen for forbundets indkøbskontor i Santos, John Wolthers. Billedet er taget på et herskabeligt landsted, kaffefazenda'en Santa Maria do Retiro.



Hvad enten Gud er brasilianer eller ej, så er Jomfru Maria i alt fald sort i Aparecida do Norte – en gigantisk katedral ved vejen mellem Rio og São Paulo, hvor til mirakeltroende brasilianere i hundredtusindvis hvert år

strømmer for at kysse båndene, der hænger ned fra Madonnafiguren. Det er godt, troen har et stærkt tag i den jævne befolkning, sagde en regeringstro mand til mig i Brasilien.



José Maria Teixeira Ferraz, ejer af tre store fazenda'er (rancher) på tilsammen 1200 ha (kaffe, sukkerrør, malkekvæg), plus – som hovedjob – chef for et stort produktions- og eksportfirma i São Paulo med tilknytning til en slags kooperative sammenslutninger af storfarmere. Hvad koster en ha på disse kanter? Jeg spurgte en selskabsadvokat, svoger til José Maria og selv ejer af en fazenda på 800 ha i området. 18.000 kr. mente han. Så de to svogers fire fazenda'er, som tilsyneladende kun var weekendlandsteder for dem, skulle altså være ca. 35 mill. kr. værd i handel ogandel.

arbejdere – den ene familie efter den anden bryder op for at drage til de store byer i håb om noget bedre, men får det bare værre – havner ofte i slumkvartererne. På mine fazenda'er giver jeg en arbejder den af regeringen fastsatte minimumsløn 365 kr. pr. måned, og oveni får de fri bolig, frit brændsel og et lille stykke land, de selv kan dyrke grønsager på til eget brug – ris, majs, bønner – og de kan holde grise og høns.

„Har de andre fordele?“

„Jeg låner dem min traktor til at kultivere deres jord, og jeg betaler sygekasse for dem. Jeg må indrømme, der er for få læger og hospitaler i forhold til de mange mennesker, der søger dem . . . men vi har dog denne sociale sikringsplan, selv om den ikke giver 100 pct. service“. Joe Prado tilføjer, at hans plantageområder hører til de bedre i landet for arbejderne. I det nordlige Brasilien er der langt mere fattigdom og arbejdsløshed, og da mange farmere her ikke er registreret, betaler de ikke minimumslønnen, men giver ofte kun 100-150 kr. pr. måned til en landarbejder (den fattige mands hovednæringsmiddel, bønner, koster ca. 9 kr. kiloet).

„Hvordan med landreformer som en vej til en mere ligelig indkomstfordeling?“

„Før militærkuppet i 1964, som vi kalder „revolutionen“, var der tilløb til landreformer – nu hører vi ikke meget til dem. Men regeringen giver uopdyrket land til interesserede for at få den under dyrkning, favorable lån til køb af traktor osv. I

Trans-Amazonas har man søgt at give støtte til opdyrkning, men de store planer mislykkedes på grund af tropesygdomme, vilde dyr og dårligt klima med regn i flere måneder“.

Andelsbevægelse for de rige

Der er dog folk, der tror på og satser penge i de enorme, vilde Amazonas-områder. Joe Prados' eget firma har selv købt 400.000 ha i det nordlige Mato Grosso (lidt sydligere end det egentlige Amazonas). I selve Amazonjunglen har den amerikanske multimillionær Daniel Keith Ludwig anlagt verdens største ranch på godt 1½ million ha (1 ha = 1,8 tønder land). Han har allerede investeret 350 mill. kr. i området og planlægger at investere i alt henimod 2 milliarder kr. inden 1980. Ludwig (der bl.a. også ejer en handelsflåde større end Onassis' og Niarchos' tilsammen) planlægger i Amazonas produktion af cellulose, ris, oksekød, aluminium og meget andet.

Min søgen efter andelssammenslutninger af små kaffefarmere var som nævnt forgæves. Andelsforeninger fandt jeg dog, men kun for det større harkorn, der kendetegner landbrugsstrukturen i de områder, vi henter hovedparten af kaffen fra. Ca. 7000 kaffeavlere har inden for deres lokale distrikter slået sig sammen om pakhuse, rensnings- og sorteringsanlæg, men andelsbevægelse i den form, vi kender herhjemme fra, er der ikke tale om. De 7000 kaffeavlere er knyttet til Proex-gruppen, et

produktions- og eksportselskab for kaffe, sukkerrør og soyabønner. Det er et aktieselskab med hovedkontor i den gigantiske finans- og industriby São Paulo (ca. 11 mill. indbyggere). Intet medlem må have over 3 pct. af aktiekapitalen, men det har i dette tilfælde blot ført til, at 17 mænd har 51 pct. af aktiekapitalen, hovedsagelig folk fra bestyrelse og direktion. Proex-gruppen repræsenterer ca. 17 pct. af alle kaffetræer i Brasilien og er en effektivt drevet rigdomskilde, men som nævnt ikke for småfolk.

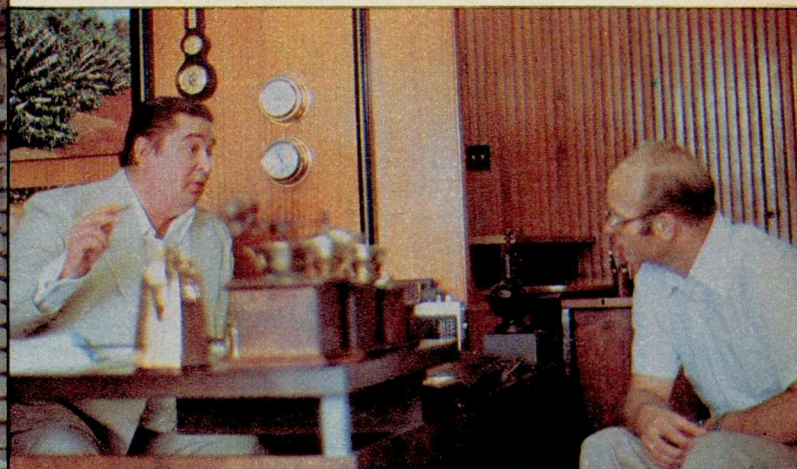
En brasiliansk grandseigneur

Proex-chefen José Maria Teixeira Ferraz, en elskværdig mand på 46 år, tilhører en af de rigeste kaffeslægter i Brasilien. De fleste af ugens hverdage tilbringer han på kontoret i São Paulo, men nogle timers kørsel derfra – i Araraquara-distriktet – ejer han tre store farme på hver 400 ha, som han kigger til i weekenden. Fazenda Santa Maria do Retiro, som jeg besøgte, har en hovedbygning indrettet i brasiliansk grandseigneurstil med pragtfulde eksotiske parkanlæg og swimmingpool med tjenere, der hele tiden bevæger sig rundt for at tilbyde drinks og snacks. I den velholdte plantage med kaffe og sukkerrør, José Maria viste os rundt på, passerede vi også områder med appelsintræer, mangotræer, avocado-træer, bananpalmer, lunde med eucalyptustræer og kæmpebambus.

Politik blev der ikke talt me-



● Santos' officielle kaffebørs, der ligger lige over for Nordisk Andelsforbunds indkøbskontor, var engang center for Brasiliens – for ikke at sige verdens – kaffehandel, men henligger nu nærmest som et ærverdigt museum over svunden storhed.



get om, men jeg fik senere at vide – og noterede det som en usædvanlig og velment gestus – at José Maria havde tilkaldt otte betjente fra den lokale politistation til at patruljere om ejendommen den nat, vi tilbragte dér, for at værne om gæsternes sikkerhed.

I har ingen retfærdighed!

I Brasilien kan der godt i en snæver kreds falde vittigheder om landets præsident, general *Ernesto Geisel* – i modsætning til det langt mere politistatsprægede Argentina, som jeg senere besøgte, og hvor det vrimlede med sværtbevæbnede, stålhelmede soldater på alle udfaldsveje, i gadekryds og luft-havne. Fx. fortalte en brasiliener mig historien om præsident Geisel, der havde besøg af Paraguays præsident, som ønskede at præsentere sin marineminister. „Men hvordan kan I have en marineminister – I har jo ingen marine?“ „Jamen kære Geisel“, svarede Paraguays præsident, „De har præsenteret mig for Deres justitsminister (på engelsk: Minister of Justice = retfærdighed), og I har jo ingen retfærdighed“.

Da vi besøgte det lokale storfarmerkooperativ i São Manuel, bemærkede vi på en plakat, at kooperativets formand kandiderede til borgmestervalget. „Er det for regeringspartiet eller oppositionspartiet?“ spurgte vi en lokal farmer. „Forhåbentlig det første“, svarede han, „ellers kunne han ikke være blevet valgt til formand for vort koope-

rativ“. Fra anden pålidelig kilde hørte vi i øvrigt, at forskellen på regeringspartiet og oppositionspartiet ikke er grumme stor. „Var den det, ville oppositionspartiet blive forbudt“.

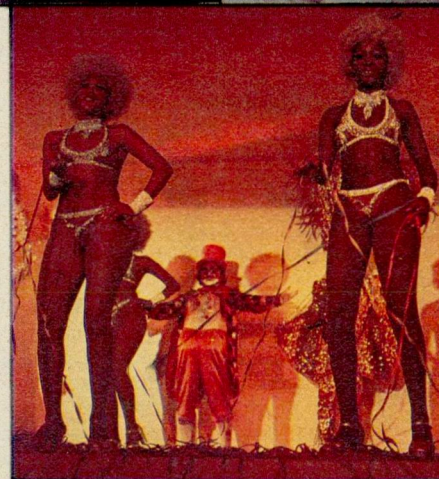
Frostkatastrofen

Konklusionen på mit spørgsmål om forbindelsen mellem højere kaffepris og bedre forhold for de millioner i små kår, der lever af kafferhvervet, er ikke så enkel. Jeg tror ikke, en plantearbejder i Minas, Rio eller Bahia umiddelbart får mere i løn, fordi importørerne i vore lande betaler mere for kaffen. Det er bl.a. et spørgsmål om landreformer – overgang fra storfarme med mange landarbejdere til familiebrug – og landreformer hører man ikke meget om i Brasilien i dag. Noget andet er, at den frostkatastrofe, der ødelagde hovedparten af Brasiliens kaffeplanter i juli 1975, har ført til en forsyningsmangel og dermed en prisstigning, som er kommet andre kaffeproducerende lande til gode, bl.a. afrikanske lande domineret af familiebrug.

Frostødelæggelserne vil medføre, at det vil være næsten tre år endnu, før Brasilien kommer op på normal produktion og dermed blive i stand til at forsyne en trediedel af verdensmarkedet for kaffe.

Trods dominansen af store farme tror jeg, at tilstedeværelsen af *Det brasilianske Kaffeinstitutt* IBC, et organ stiftet af regeringen til at varetage den

● *Brugsens mand i Brasilien, John Wolthers, fotograferet på Nordisk Andelsforbunds kontor i Santos, i samtale med forbundets direktør, Reimer Volkers, Kbh. (t.h.). I samme bygning som NAF-kontoret ligger ca. 20 eksportkontorer. Det giver tæt daglig kontakt, som er nødvendig med de hurtige svingninger på kaffemarkedet. Kontoret står i daglig telexforbindelse med NAF's hovedkontor i København og med de nordiske fællesforeningers kaffekøbere. Forespørgsler svirrer gennem æteren, tilbud samles, bekræftes eller afslås. Markedsituationen kan skifte på få timer. På grundlag af den viden, Wolthers og hans stab samler, tilrådes eller frarådes køb. Det er svært i få ord at beskrive det arbejde, der her udføres for Nordens kaffeforbrugere. Rygter eller officielle udtalelser opfanges og vurderes – bemærkninger i fagsprog, uforståelige for menigmand, men måske fulde af penge for nordisk brugsforeningsbevægelse, om de fortolkes rigtigt. Brugernes Santos-kontor har i de tyve år, det har eksisteret, formidlet ni millioner sække kaffe (à 60 kg) til Nordens brugsmedlemmer.*



● Dette er også Brasilien – piger fra et af de utallige sambashows, der vises i bl. a. det millionærvrimlende Rio de Janeiro. „Mulatas“ (mulatpiger) er et yndet konversationsemne ved herrefrokoster og nævnes ofte i forbindelse med betydelige mænds undergang, som den svenske journalist Mats Holmberg nylig skrev i „Dagens Nyheter“ i en reportage fra det fandenivoldske Rio. Det er ikke kun turister, der er interesseret i „mulatas“ – det er også brasilianske rigmænd som f.eks. en kaffesheik, der tog os danske gæster med til et sådant show. „I sidste uge solgte vi 120.000 sække kaffe“, mumler han tilfreds, da han kører os hjem en sen lørdag nat langs Copacabana-stranden ad Avenida Atlântica, hvor det trods stærk trafik synes almindelig praksis at rase tværs over for rødt lys i det ene kryds efter det andet – noget, der tilsyneladende ikke interesserer politiet.

Fortsættes side 12

Syner i en kop kaffe

Fortsat fra side 11

brasilianske kaffeindustriens interesser, vil kunne medvirke til en politik også til gavn for kaffesektorens „underklasse“. For det første ved en prispolitik og fastsættelse af eksportkvanta, der sikrer landet maksimale valutaindtægter af kaffen. For det andet ved en fornuftig anvendelse af den afgift, Institutet opkræver af hver eksporteret sæk kaffe (for tiden 40 dollars pr. sæk) – til landbrugsudvikling, rationalisering af dyrkning og transport samt støtte til oprettelse af andelsproducentforeninger og prisstøtte til kaffedyrkerne.

Et kaffekartel à la OPEC?

Kaffen er ikke noget godt eksempel på, at de rige lande udnytter u-landene ved at betale for lidt. Tværtimod har ikke mindst brasilianerne vist sig ganske dygtige til at presse priserne op i den nuværende mangelsituation. Måske er det i øjeblikket ligefrem en fordel for u-landene på verdenskaffemarkedet, at Brasiliens store farmere på grund af deres rigdom har råd til at tilbageholde kaffe på deres lagre i forventning om senere prisstigninger. Mange af dem har kaffe liggende fra 4-5 hestår, som de er uvilleg til at sælge (kaffe kan uden væsentlig kvalitetsforringelse opbevares op til 15 år, hvis den behandles korrekt).

Selv om det er urealistisk at forestille sig, at samtlige kaffeproducerende lande ligesom de olieproducerende skulle kunne danne et kartel, der presser de rige kaffekøbende lande til at betale langt mere end i dag, synes der dog at herske en vis forståelse af fælles interesser mellem de kaffeproducerende u-lande. For det første har Brasilien selv foretaget visse kaffekøb i andre u-lande for at holde prisen oppe og sikre egne reserver. For det andet står de vigtigste afrikanske kaffeproducenter – Elfenbenskysten, Angola, Uganda og Kamerun m.fl. – hver for sig ganske stærkt med nationale kaffeinstitutter og stabiliseringsfonds til sikring af en samlet eksportpolitik med garanterede minimumspriser. Frostskaderne i Brasiliens kaffeplantager 18. juli 1975 har gavn timer prisen på afrikansk Robustakaffe og derved skaffet de afri-

kanske kaffeinstitutter flere penge til social og økonomisk udvikling. For det tredje findes der en international kaffeaftale med FN's støtte og med tilslutning af 42 eksportlande, som har 99 pct. af verdensproduktionen af kaffe, og 21 importlande, som tegner sig for 90 pct. af verdensforbruget af kaffe. Bl.a. foreskriver aftalen indførelse af kvoter for de enkelte eksportlande for at hindre store prisfald (en situation kun få kaffefolk tror på vil opstå). Desuden drager aftalen omsorg for en fair fordeling af salget mellem eksportlandene, med mulighed for at udvide produktionen, hvor det er rationelt – men uden at det må føre til overskudsproduktion, der kan presse prisen ned.

Håndsrækning til 20 mill. mennesker

„Der er en verden i din kaffekop“, hedder slagordet for en igangværende engelsk oplysningskampagne for en lille pulverkaffefabrik i Tanzania, der har svært ved at trænge igennem på de rige landes markeder på grund af manglende ekspertise i markedsføring – den ekspertise, der hører til de multinationale kaffekoncerners trumfkort. Her er kun vist nogle få glimt af den verden, der findes i danske brugsmedlemmers Cirkelkaffekop. FDB køber ingredienserne til sine kaffeblandinger både i Brasilien, Colombia, Centralamerika, Indonesien og nogle afrikanske lande. Vore folk lægger et stort arbejde i at finde frem til de kaffer, de tror falder bedst i forbrugernes smag til en rimelig pris, og de har ingen planer om at anbefale den ene Cirkelkaffeblanding frem for den anden ud fra påstande om, at verdensretfærdigheden – kaffeindkomsternes fordeling mellem rige og fattige i u-landene – derved skulle blive påvirket.

Sikkert er det dog, at de 20 millioner mennesker, som dyrker kaffe til os i Sydamerika, Asien og Afrika, kun kan have gavn af, at familien Danmark engang imellem tager sig en ekstra tår kaffe uden multinationale profitter (som Brugsens). Tanken om disse 20 millioner håb om et bedre liv skulle også gøre det lidt lettere at bære den mulighed, at det på grund af begrænset udbud og kaffeproducenternes samarbejde en dag skulle blive nogle øre dyrere end de 30 øre, vi betaler for en god kop kaffe i dag. ●

Af
Poul-Ove Kühnel

HVORDAN STANDSER MAN REKLAMENS

Man ser stadig annoncer og andre reklamer, der udnytter, kvinden som seksuelt betonet blikfang eller på anden måde er kønsdiskriminerende. Men hvad skal man gøre for at standse denne praksis? Det siger bl. a. Forbrugerombudsmanden og formanden for Ligestillingsrådet deres mening om i denne artikel.

Kvinder skal ikke bruges som seksualobjekter i reklamen. Det er nedværdigende at udstille bryster og andre runde former for at sælge f. eks. en bil, siger forbrugerombudsmand Niels Ehrenreich.

Baggrunden er en henvendelse om kønsdiskriminerende reklamer, som SF's kvindegupper har rettet til forbrugerombudsmanden. Partiets kvinder er harme over den måde, deres kønsfæller bruges på i masser af annoncer.

Ved kønsdiskriminerende reklame forstår SF-kvinderne især fire ting:

1. Annoncer, der giver udtryk for en nedsættende vurdering af kvinder (hvor de f. eks. fremstilles som nogle upraktiske størrelser, der skal have mændene til at hjælpe sig).

2. Annoncer, der krænker kvinderne (ved f. eks. at gøre dem til blikfang, ofte nøgne eller afklædte).

3. Annoncer, der krænker ligeværdet mellem kønnene (f. eks. hvor manden skildres som familiens overhoved med ansvar for økonomi m. m.).

4. Annoncer, der fastholder

kvinden i det traditionelle kønsrollemønstre.

Udbredt opfattelse

– Reklamen fortæller dels hvor, dels hvordan kvinder forventes at være, siger en af initiativtagerne til debatten, Susan Wahl. Den anbringer kvinderne i hjemmet, beskæftiget med rengøring, opvask, madlavning eller børnepasning. Og den lægger vægt på vore funktioner som sexobjekt, husmor, værtinde eller barmhjertig samaritan.

Forbrugerombudsmanden giver ikke SF's kvindegupper ret i alle synspunkter. – Om man f. eks. har det ene eller andet familiemønster her i landet, kommer næppe markedsføringsloven ved. Hvis hovedparten af den danske befolkning mener, det er naturligt, at kvinden passer hjemmet, og manden laver noget andet – maler huset, ordner haven eller vasker bilen – må man ganske enkelt betragte det som arbejdsdeling.

Niels Ehrenreich finder det „til en vis grad upassende“, hvis annoncer nedsætter kvinden eller krænker ligeværdet mellem kønnene. – Jeg synes, den opfattelse, der kommer til udtryk i sådanne annoncer, er gammeldags, forældet og lidt tåbelig. Men den deles jo nok af en væsentlig del af befolkningen.

– Derfor behøver man vel ikke uden videre acceptere den?

– Bestemt ikke. Det er heller ikke meningen, at markedsføringsloven skal ligge fast en gang for alle. Meningen er, at højne standarden og stramme kravene i reklamen.

Også beskyttelse af mændene

SF's kvindegupper ønsker en ændring af markedsføringsloven, så kvinder beskyttes mod enhver form for diskriminering. Bl. a. af strategiske grunde bør formuleringen imidlertid være



„kønsneutral“ (så den altså også forbyder diskriminering af mænd), f. eks. ved følgende formulering:

„Reklamer må ikke stride mod ligeværdet mellem kvinder og mænd og må ikke underbygge det traditionelle kønsrollemønstre. Reklamer må heller ikke give udtryk for en nedsættende vurdering af kvinder eller mænd eller på krænkende måde afbilde kvinder eller mænd.“

– Det kan diskuteres, om markedsføringsloven må ændres, siger Niels Ehrenreich. Fra politisk hold vil man nok indvende, at loven først skal have mulighed for at vise, hvad den er værd, når forbrugerombudsmanden har ført nogle principssager ved domstolene. Husk på, at den foreløbig har fungeret i mindre end to år.

– Har De en prøvesag under forberedelse?

– Nej. Dels har jeg mange andre opgaver, dels vil jeg vente, til der kommer en aldeles oplagt sag. Den har jeg ikke endnu.

Diskriminerende, men lovlig

Erfaringer fra Sverige og Norge viser, at forbrugerombudsmanden ikke nødvendigvis får medhold, når han går til domstolene med sager af denne art. En annonce fra *Dagens Nyheter* i Stockholm blev for nogen tid siden af den svenske forbrugerombudsmand indbragt for Marknadsdomstolen. Annoncen

forestillede bl. a. en kvindes nøgne overkrop fotograferet skråt bagfra. På kvindens ryg var sprøjtet bogstaverne CRC, hvilket dækkede over et sprøjtemiddel, der kan anvendes på biler, husholdningsmaskiner o. m. a.

Der var altså tale om en typisk blikfangsannonce, som oven i købet diskriminerede kvinden ved at sidestille hende med en husholdningsmaskine eller en cykel. Forbrugerombudsmanden kritiserede desuden, at det middel, der reklameredes for, var sprøjtet ud over kvindens krop som en slags brændemærkning.

Domstolen var enig i, at annoncen var kønsdiskriminerende, men da det er markedsføringslovens opgave at beskytte forbrugere og erhvervsdrivende netop som forbrugere og erhvervsdrivende, og da det ikke var kvindens rolle som forbruger, men hendes kvindelige integritet, ombudsmanden ønskede at beskytte, kunne annoncen ikke forbydes.

I Norge annoncerede et helsecenter for figurændring og slankning under overskriften „Dine muligheder som kvinde“. En slank kvindesilhuet smykkede annoncen, der af forbrugerombudsmanden blev karakteriseret som urimelig over for forbrugerne. Den forstærkede et mønster, hvorefter kvinder skal leve op til et bestemt ideal med hensyn til udseende. Den krænkede især den gruppe kvinder,

som ikke kan leve op til dette ideal, og den spillede på kvinden som kønsobjekt.

Selv om helsecentret i en anden annonce tilbød de samme tjenester til mænd, fandt ombudsmanden, at motiveringen i de to annoncer var helt forskellig. Kvinderne skulle motiveres til at se „godt ud“, mændene til at søge styrke og sundhed.

Men også den norske forbrugerombudsmand blev underkendt. Et stort flertal i Markedsrådet fandt ikke, at en annonce, der er diskriminerende, derfor også i lovens forstand er urimelig. Rådet kunne heller ikke gå ind for, at den pågældende annonce var urimelig i forhold til den forbrugergruppe, den henvendte sig til.

Ikke marcipan

Spørgsmålet er, om en tilsvarende prøvesag herhjemme ville falde ud til forbrugerombudsmandens fordel. Dette er afgørende for formanden for Ligestillingsrådet, Karen Dahlerup, der har sympati for de reklame-mæssige saneringsbestrebelsers, SF's kvindegrupper går ind for, men som ikke har taget klar stilling til spørgsmålet om en lovændring.

– Hvis forbrugerombudsmanden vinder en prøvesag, er der ingen grund til at lave markedsføringsloven om. Vinder han den derimod ikke, er det klart, loven må laves om, siger Karen Dahlerup.

Ligestillingsrådet har indledt et samarbejde med forbrugerombudsmanden om disse problemer. Vi finder det rimeligt at modarbejde reklamer, der er uredelige, nedvurderende eller som fastfryser mønstre, man ellers er på vej væk fra. Både pressen og reklamebranchen må vise kvinder, som de er – og ikke som marcipanfigurer.

Spejl af samtiden

Reklamebranchens reaktion er klar. – Danske Reklamebureauers Brancheforening ser positivt på bestrebelsers på at opnå ligestilling mellem kønnene, siger brancheforeningens direktør Børge O. Madsen. På det arbejdsmarked, som udgøres af de autoriserede danske reklamebureauer, føler vi, at der allerede eksisterer ligestilling. Således er

primære stillinger inden for reklamebureauernes vigtigste serviceområder, kreativ produktion og rådgivning i markedsføring, ofte besat med kvindelige medarbejdere.

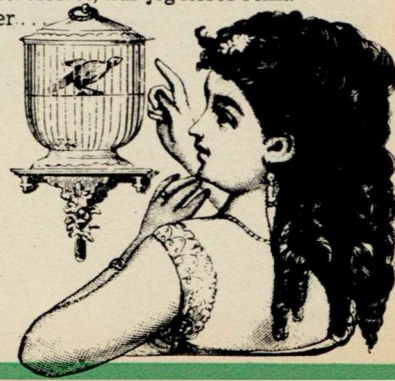
Når det drejer sig om „ligestilling i reklame“, har reklamebureauerne ikke interesse i at operere med et urealistisk kønsrollemønster. Reklamen vil altid afspejle samtiden. I det omfang, det i samfundet lykkes at skabe ligestilling mellem kønnene, vil dette derfor automatisk blive markeret i de danske reklamebureauers produktion, slutter Børge O. Madsen.

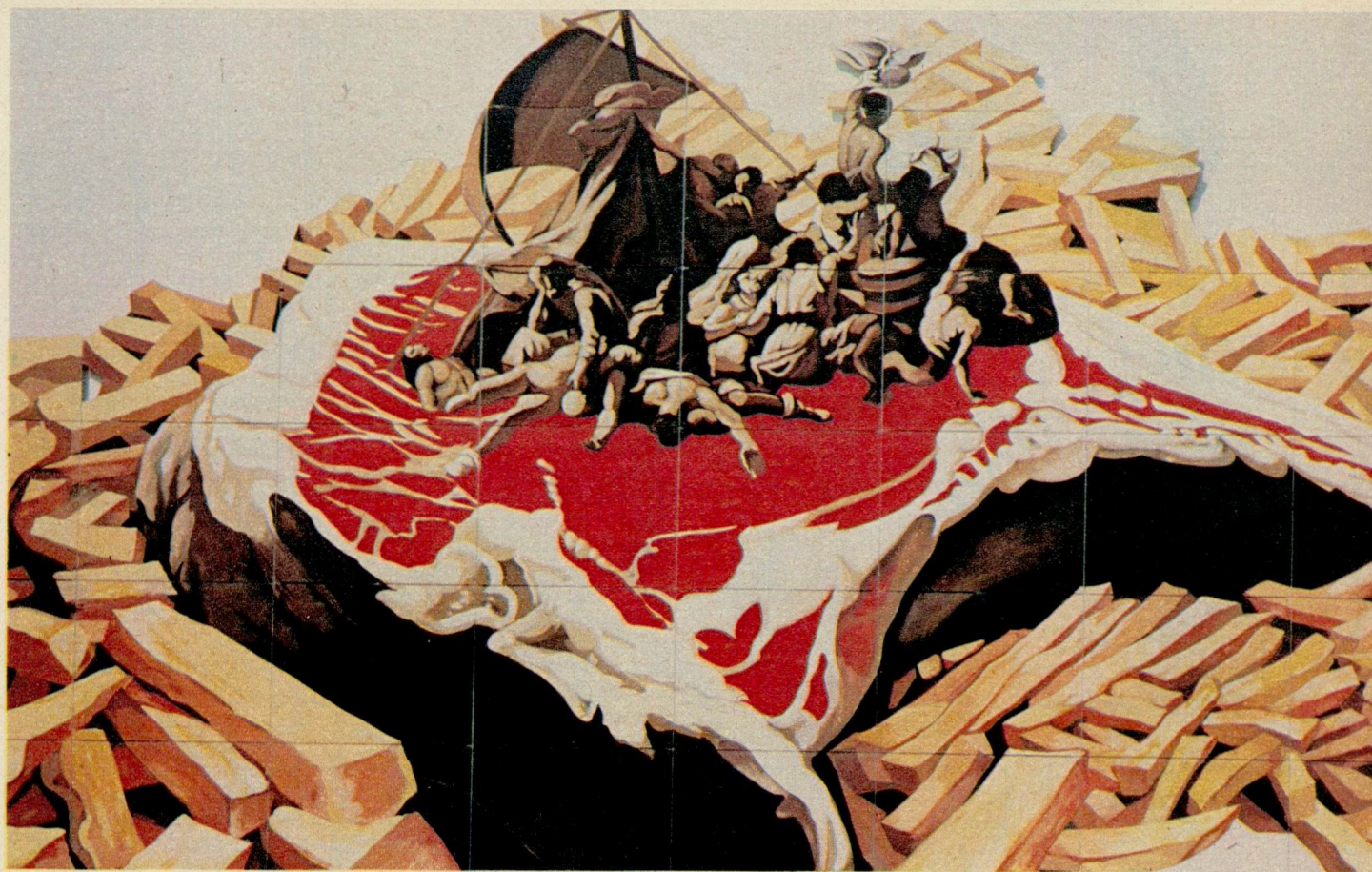
Sex og sadisme

Så måske er den tid forbi, hvor et firma udsender en tændstik-folder med et billede af en pigekrop og teksten *Stryg på mig*. Eller et askebæger, hvor mænd kan slukke deres cigarer på et kvindebryst. To oplagte tilfælde af sex og sadisme i reklamen, som forbrugerombudsmand Niels Ehrenreich har været ude for.

– At stryge på hinanden er jo en ganske naturlig foreteelse i et kønsligt forhold, men at stryge tændstikker på hinanden synes jeg er lidt perverst, og jeg kan ikke lide hverken hel- eller halv-perverse ting i reklamen, siger Niels Ehrenreich – der i øvrigt løste begge sager ved underhånden at rette henvendelser til de pågældende firmaer, som indestod for, at gentagelsestilfælde ikke ville forekomme.

Men en egentlig prøvesag mangler altså endnu. Og det er efter Niels Ehrenreichs mening forudsætningen for en eventuel lovændring. – Inden man laver en ny lov, der forbyder et eller andet, synes jeg, man skal se, om jeg ikke kan få det samme gjort ved domstolene. Jeg kan love Dem for, at jeg er både vågen og interesseret, når jeg læser reklamer...





Forbrugerismens krise

Vor tidsalders skibbrud

Forbrugere, der besøger indkøbscentret *Grand'Place* udenfor *Grenoble* i Sydøstfrankrig, kan i alt fald ikke klage over, at de ikke er blevet advaret mod forbrugerismens farer og fristelser. Blikket fanges uundgåeligt af facadeudsmykningen. På de store vægflader, hvor andre indkøbscentre måske ville have anbragt reklamer, ser man en halv snes kæmpemæssige fresko-malerier, der alle bygger på det samme tema: en tømmerflåde med skibbrudne på det åbne hav. Og man kan nok sige, at variationerne over dette motiv er tankevækkende for den, der er på vej ind efter søndagsmaden.

På et af billederne er tømmerflåden f. eks. erstattet af en saftig, rød bœf og havets bølger ombyttet med brådsøer af pomes frites. Symbolikken i denne kritik af vor



Feriestemning



Ægteskabet



Et hjørne af Grand'Place. Det mest iøjnefaldende maleri hedder „Krisen i vort hovede“. Alle billederne er samlet af et større antal bemalede eternit-plader, hver 2 gange 1 meter. Største billede er 28 gange 8 meter.

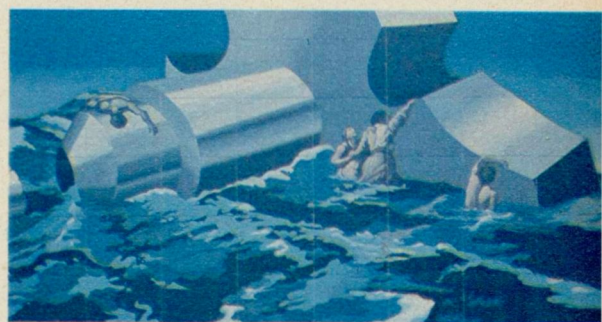
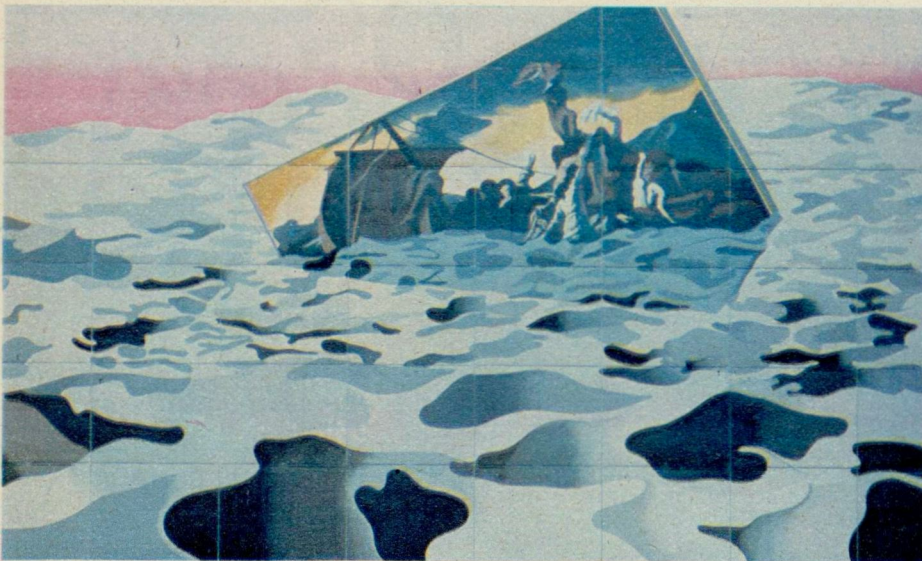
Dåse-kulturen

overflods-levemåde turde være letfattelig, og da billedet måler 18 gange 8 meter, behøver man ikke være langsynet for at få det fulde udbytte. Også de andre facadedekorationer rummer, som man vil se af gengivelserne på denne dobbeltside, et „budskab“, der ikke er særlig venligt mod den måde, vi har indrettet os på i nutidens samfund.

Mændene bag udsmykningen er fem franske malere, Henri Cueco, Lucien Fleury, Jean-Claude Latil, Michel Parre og Gerard Tisserant, der har slået sig sammen i et „kooperativt selskab“ og maler under fællessignaturen *Les Malassis*. Deres „politiske“ malerkunst har gang på gang i den sidste halve snes år vakt opsigt. Så bygherren, der opførte Grand'Place, en offentlig, fransk myndighed, kunne på forhånd vide, at det ikke var almindelig

neutralt-æstetisk murkunst, de kooperative malere ville pynte facaden med.

Det grundmotiv, de valgte at gå ud fra, er et klassisk værk i fransk malerkunst, *Gericaults* billede *De skibbrudne fra Medusa*, malet 1819. Det forestiller en tømmerflåde, med hvilken passagerer og mandskab fra fregatten *Medusa* søgte at redde sig, efter at skibet var forlist ud for Vestafrika. Da de blev undsat efter 12 dages forløb, var kun 15 af 149 i live. Det er altså en skildring af død og undergang, og *Les Malassis* lægger ikke skjul på, at de ved at kombinere det gamle drama med elementer fra nutidens dagligliv har villet sige noget om vort nuværende samfundssystems skibbrud. ●



Maskin-alderen

Kulturens undergang

Giv os jord, giv os lys.



Det var en sommeraften på Avernakø, og der var møde i forsamlingshuset. Vi var mange den aften. Nogle af os kun midlertidige besøgende, andre fastboende med en helt anden ret til at møde op, men i alt var vi nok til at fylde det gamle samlingssted. For at høre om og diskutere de små danske øers evige og næsten uløselige problem: Affolkning på grund af isolation og dårlige forbindelser med omverdenen. Og dårlige forbindelser med omverdenen på grund af isolation og affolkning.

Denne aften var vi mange nok til, at sangen fik fylde. Den lokale mødeleder glædede sig over det. Endnu en gang var det, som om sangen havde fået vinger stærke nok til at lade den trænge ud af bygningen og ud over øen. Det skete ellers ikke så ofte mere.

Der var næsten sangbøger nok til alle, men de var fra andre tider, hvor det oftere hændte, at mange sang sammen. *Husmandsangbogen* stod der på det slidte omslag, udgivet af *Husmandsforlaget* i Århus i 1956. Indeni var der gode, danske sange. Mange vi altid har kunnet være sammen om, men også nogle, der en gang blev skrevet til husmændene i deres kamp, og som først efterhånden blev fredeligt fælleseje. *Skjoldborg*, *Aakjær*, og naturligvis *Mads Hansens*: *Jeg er en*

simpel bondemand og jævn og ligefrem. Ydmyg og dog fuld af tro og selvtillid, dog elsker jeg min ringe stand, thi i mit lille hjem, der vokser blomster milde med farve og med duft.

En kærlighedserklæring til jorden og til det hjem, der kan bygges på den. En kærlighedserklæring, som også storbonden kan synge med på.

De tusind hjem's lykke

Men jeg kom til at bladere i sangbogen, og jeg opdagede sange, jeg aldrig havde hørt, skrevet af forfattere, hvis navne jeg ikke kendte. Jeg opdagede også nogle enkelte med en anden tone. Kampsange. Landbrugsproletarsange. Sange om en strid fuld af tro, men også om en strid, der endnu ikke helt var ført til sejr. Det var gamle sange, mange af dem.

Da jeg kom tilbage gik jeg på Det kongelige Bibliotek for at studere husmandssange. Og jeg fandt, at jo længere jeg gik tilbage i tid, jo flere var der af disse sange. Drømmen *De tusind hjem's lykke* er samfundets smykke fandt jeg i alle udgaver, men i førsteudgaven udsendt af de jyske husmandsforeninger i 1904 (fem år efter den første statshusmandslov, som ikke var god), var der sange,

gIV OS frihed

Sangbogsblade fra en husmandskamp, som blev gemt og glemt. Husmandssangbogen, der kom første gang i 1904 og sidste gang i 1960 kan endnu fortælle om det trælleslid og den armod, som blev tilmålt mange husmænd.



Billederne af husmænd og landarbejdere fra omkring århundredskiftet er overladt Samvirke af Det kgl. Biblioteks kort- og billedafdeling.



og ret

Af Knud Vilby



som ikke var med i den sidste udgave fra 1960. Og siden den tid er Husmandssangbogen ikke blevet udgivet.

I den første udgave, skrev A. Th. Andreasen således til melodien fra Skjoldborgs Når vinteren rinder i grøft og i grav:

En gang var det sådan, at husmandens ret var gemt i en herremands lomme, på herregårdsmarkerne sled han sig træt og fik næppe mad til at spise sig mæt men den tid nu for stedse er omme.

For frihed, for fremskridt, stå husmand på vagt.

Træd ned alle formyndernykker.

Ryd bort alt det rådne, som rundt om er lagt.

Se maskerne efter, du ved der er sagt mange løgne af folk med parykker.

Du husmand, gå fremad på arbejdets vej.

Pløj vidre på fædrenes ager.

Du ved, der er noget som venter på dig,

vi ved du er trofast, du svigter jo ej,

når en torn for vor frihed vi tager.

Husmanden var blevet fri. *Jeg er småmand, ja vel, men dog ej derfor træl.* Sådan hed det i en anden tidlig husmandssang, skrevet af J. K. Holmgaard.

Da steg gårdmanden op

Herremanden var jo også en skurk. Alle har vi hørt om stavnsbåndets ophævelse i Danmark – om den danske bondes frigørelse. Og selv om der var progressive herremænd med til at forme den ny tid, var friheden dog først og fremmest et brud på deres magt. En sejr for den almindelige bonde.

Men husmandssangbogen fortæller også en anden sandhed. Sandheden om nye skel, der blev skabt, skel der har præget al dansk landboarbejde lige siden.

Hør hvordan husmandsdigteren *Jens Povlsen* til melodien *Vikingebalk* (som jeg ikke kender) beskriver dette kapitel af Danmarkshistorien:

Der var engang at husmand med gårdmanden stod

som træl under herremands pisk, vel var ligheden stor, men desværre ej god – da steg frihedens morgensol frisk.

Da steg gårdmanden op, men vi husmænd var små

og vi mægted ej ret holde trit.

Til den jordløse stilling så mangel fik gå, og os trældommen lå ved hvert skridt.

Men vi løfter vort hoved, der glimter et håb i den tanke som vokser sig stor:

Ej forgæves skal lyde nu arbejdets råk, her om lighed, om frihed, om jord.

Giv os jord, giv os lys, giv os frihed og ret, I skal se, vi er gaverne værd.

Vi har vilje endnu, og vor arm er ej træt, der skal ej klæbe skam ved vor færd.

Vi skal lægge en sten i vort folkehusgrund som står støt, når der trues med fald, og vort folk vil velsigne den herlige stund, da det lytted til husmandens kald.

Derfor husmand vær ej bange – fremad frem i takt skrev M. Lind fra Enslev i Husmandssangbogens første udgave, som han samlede, og som husmandsforeningerne fik trykt på Randers Venstreblads Bogtrykkeri.

Disse fedede ådsler

I midten af det 19. århundrede havde de kornproducerende landmænd haft gode kår. De havde ikke haft meget til overs for det jordløse landproletariat, der blev både større og relativt stadig mere forarmet. Først i 1840'erne under indtryk af husmandsagitatoren Peter Hansen og et begyndende og truende husmandsoprør lovgav regeringen mod husmændenes pligtarbejde på godserne og mod godsejernes pryglert over husmændene.

Forinden havde et bondecirkulære fra 1845 forbudt husmændene at holde frie møder eller at bevæge sig frit fra et sogn til et andet. Husmand Peter Hansen fra Lundby på Sjælland var en af dem, man var bange for. Han rejste rundt og agiterede. Han var kristen, men han var også nærmest revolutionær. Og han brugte stærke ord mod undertrykkerne. Blandt andet brugte han netop ordet *undertrykker*.

Det var ham, der ved en forhadet forvalters død i en hymne til døden skrev blandt andet således:

O død, du de ulykkeliges håb, bliv ved med at udstrække din arm over mit fædrelands og mine medborgeres undertrykkere. Og I fortærende insekter, I gravens indbyggere, orme, vore hævner, kommer, styrter Eder hobevis over disse af medmenneskers sved fedede ådsler.

Mod socialismen

Lidt lovgivning blev lavet om, men de fundamentale forhold blev ikke ændret, og i 1880 udgjorde husmandsgruppen 65 procent af den samlede landbefolkning. Tallet var steget, og stigningen var især faldet på de jordløse husmandsbrug. Fra 1850 til 1905 steg antallet af huse med under to skæpper hartkorn (svarende til et vænge eller en have) fra ca. 60.000 til omkring 140.000. I alt var der i 1905 godt 280.000 husmandssteder.

Udviklingen skabte naturligvis også politiske brydninger. Uroen og utilfredsheden fortsatte. Udvandringen fra landdistrikterne og indvandringen til byernes slumdistrikter satte ind. En politisk bevidsthed blev skabt.

Og en af teorierne bag loven i 1899 var, at en vis udstykning af husmandsbrug var nødvendig for at bekæmpe den spirende socialisme på landet. I den landbokommission, der lavede loven, var der ni storlandbrugere, kun fire husmænd og ingen landarbejdere, og de (ret få) brug, der blev resultat af loven i de første år, blev så små, at man fastholdt husmanden i rollen som daglejer.

Helt som de fleste af de husmænd, der i

dag er tilbage, må supplere deres indtægt med en moderne industridaglejerløn.

Frihed, lighed og jord

Men jord fik nogle, og drømmen om jord fik flere. I 1919 kom en bedre lov, som gav flere muligheder. Og selv om splittelsen mellem husmænd og gårdejere består den dag i dag, blev den spirende socialisme på landet vel stort set bekæmpet. Arbejder og bonde fandt kun i relativt ringe udstrækning hinanden. Husmandsbevægelsen blev en folkelig og kulturelt stærk bevægelse, men ikke en egentlig politisk bevægelse.

Og selv om Peter Hansen med sin sociale og indignerende frihedsagitator til lighed lå år forud for de første socialdemokrater, blev husmandsrådet ikke et råb om *Frihed, lighed og broderskab* men om *Frihed, lighed og jord*.

De fik jord, men de fik nok for lidt, og for nogle var sliddet næsten umenneskeligt hårdt.

Der var en romantisk side af sliddet, og den havde måske også sin sandhed i sig, som den er beskrevet i denne sang, der dukkede op i nogle af Husmandssangbogens udgaver fra trediverne. Forfatteren betegnes Ann Katrin, og for at der ikke skal være tvivl om romantikken, er melodien *To drosler sad på bøgekvist*.

Et lille sted, et husmandshjem,
et fællesskab, hvor to går frem,
de om hinandens arbejde ved
og deler alt med nøjsomhed.

Her kender manden kvindens værd
den gode del i al hans færd.
Hun som ved råd i modgangstid
og går med smil til dagens slid.

Eller som Zakarias Nielsen mere regulært siger det allerede i 1904-udgaven:

Hverdagsfolk med grove hænder
tit på livet sikrest tar.
Lykken ofte klarest brænder
bag en væg med sprukket glar.

14 børn – de ti døde

Men var det en lykke, så var det ofte også en hård hverdags lykke med afsavn, med modgang og med sorg.

I 1908 kom en bog med billeder og biografier af *Hædrede husmænd*. Slidere, der havde fået sølvbægre for deres næsten umenneskelige slid.

Her findes beretningen om Johannes Christensen, som med halvanden dansk mil både til købmand og kirke opdyrkede 67 tønder land hede. Det burde også være beretningen om hans kone, men der står blot, at *når det endvidere tages i betragtning, at han har haft en svagelig hustru og opdraget otte børn, hvoraf to er døde, skønnes det, at her er et eksempel på nøjsomhed, udholdenhed og opofrelse, der tjener som mønster til efterfølgelse*.

Og her er denne (kun let forkortede) beretning om Søren Chr. Pedersen, der fik sølvbæger i 1898 for sin indsats:

Husmand Søren Chr. Pedersen, Askvær, Brande sogn, overtog sin ejendom i 1876

uden midler, men han fik den udyrkede jord uden bygninger som arvepart. Arealet var 25 tønder land.

Han købte straks på kredit et par stude til at pløje med. Den første sommer brændte han sten og byggede 12 fags hus, og første efterår såede han i ejendommen 3 skæpper rug. Året efter kunne han foruden studene holde en ko. I 1878 giftede han sig. Hans hustru medbragte i arvepart 400 kroner. I 1893 var hele ejendommen opdyrket på 2 ½ 3 tønder land nær, der benyttedes til tørveskær. Der var nu bygget tre længer.

Samme år købte han en naboejendom, der foruden aftægt til sælgeren kostede 1500 kroner. Arealet var 38 tønder land, hvoraf halvdelen havde været dyrket. I 1898 var de begge opdyrkede med undtagelse af ca. 6 tønder land, hvoraf de fire dog var pløjede, men endnu ikke merglede. Alt var tilsæet med omhu og i god orden, hvorfor der også i forhold til året var udsigt til jævn god afgrøde. Besætningen var nu to heste, ti kreaturer og otte får.

Når der ses hen til, at Søren Chr. Pedersen, der i sit ægteskab har haft 14 børn, hvoraf de ti er døde – den ene var åndssvag og levede i fem år – trods meget små åkr og trods uheld og besværligheder ved afgrøftning og mergling, alligevel har nået at kultivere et så stort areal, så forstår man, at man her har et lysende eksempel på nøjsomhed, udholdenhed og opofrelse, der kan tjene som mønster til efterlignelse.

Kampvers og blå poesi

Og så var disse husmænd endda de heldige. Folk der på en eller anden måde havde fået jord før de første udstykningslove. Folk der ved ensomt og hårdt slid kunne kæmpe sig ind i ejendomsbesiddernes rækker. Søren Chr. Pedersen og hans kone har næppe haft megen tid til at føle sig som drosler på bøgekvist, men de opnåede noget. Også for de fire af de fjorten børn som overlevede.

I beretningen om sliddet med jorden og kampen for at få den til at yde nok får man også forklaringen på, at husmændene aldrig sluttede sig sammen med byernes proletariats. Aldrig for alvor. Husmændene blev givet en anden drøm, som gjorde dem tilfredse med det lidet, der efterhånden blev deres eget.

*For husmanden også er himmelen blå
og solen kan skinne og lærkerne slå
når ved daggry vor dont vi begynder.*

(Andreas Munck)

Det gik fra kampvers til blå poesi, og så gik det mod sammenlægning af husmandsbrug og mod nedlæggelsen af husmandsforlaget. De samvirkende jyske husmandsforeninger i Århus har et restoplæg af den sidste af Husmandssangbogens udgaver fra 1960. Men den udkommer ikke mere.

En række af de bedste af de ældste af sangene burde i disse år, hvor så megen anden gammel kampkultur genopfriskes, gensesynges og udsendes på plade. Husmændenes kamp i det danske bondesamfund er mere glemt end rimeligt er.

Glemt og gemt til side – også i historieundervisningen.

KRONEN

der krympede

Af Hans V. Bischoff

Det hele kommer af, at vi til-lader, der sker ting med kronen, vi ikke ville finde os i med nogen som helst anden form for måle-stok.

En krone er jo ikke noget i sig selv. Den er bare tegn på, at man ved hjælp af den kan bytte sig frem til noget af reel værdi. En slags gardrobemærke, om man vil. Og samtidig et fælles mål for værdier.

Hvis ikke vi havde kroner, måtte vi jo til at bytte reelle værdier. Så måtte jeg hive skjorten af kroppen, når jeg skulle have benzin på. Eller tage en spegepølse under armen, når jeg fik lyst til en pilsner eller to på et værtshus. Eller trække en ko hen til licenskontoret, når mit rent økonomiske bidrag til min egen arbejdsplads, Danmarks Radio, skal falde.

Hvorpå det så er licenskonto-rets sag at finde ud af, hvordan man giver tilbage på en jysk sortbroget.

En tanke, der ikke er så lat-terlig igen, den med koen, for fremmedordet *pekuniær*, som betyder *noget, der har med pen-ge at gøre*, er direkte afledt af det latinske ord *pecus*, kvæg. Kvæg, der ifølge mit gamle lek-sikon i *den ældste Tid udgjorde Romernes væsentligste Rigdom*.

De første penge havde værdi som det, de stod for. Så begynd-te trængte fyrster at klippe hjør-ner af mønterne, og dermed var inflationen født. Pengeforrin-gelsen.

Penge. Kroner. Et praktisk fælles mål, hvis egen værdi ikke længere står mål med det, de symboliserer. Det holdt op med guldti- og tyvekroner i trediver-ne. Skulle nogen tvivle, så be-tragt blot en tusindkroneseddel. Hvor sirlig en tryksag den end kan siges at være, må det an-tages, at fremstillingsomkost-ningerne ligger temmelig langt

Det er en af Folketingets og arbejdsmar-kedets varmeste kartofler og en sag af betydning for de fleste danskeres økono-mi, Hans V. Bischoff her beskæftiger sig med: dyrtidsreguleringen af lønningerne. Hvor stor dækning giver den egentlig for den stadige forringelse af pengeværdien – før og efter at skatten har taget sin del.

under de tusind kroner stykket. Noget, man glemte, da man i sin tid faldt i svime over, at det kostede mere end en øre at fremstille en enøre. Glemte, at der så til gengæld var betydeligt overskud på seddelpressen.

Penge. Kroner. En særdeles praktisk fælles målestok, hvis bare den stod stille. Storm P. sagde en gang, at det krævede en fast karakter at sælge elastik i metermål. Det kræver endnu større karakter at handle med penge, for de er mindst lige så elastiske.

Halveret på ti år

Tag bare manufakturhandle-rens metermål. Et forarget brøl ville rejse sig fra kunderne, hvis han i 1970 havde klippet seks centimeter af stokken og stæ-digt holdt fast på, at det stadig var en meter.

Og hvis han i 1971 klippede yderligere seks centimeter af og fremturede i sin skændige på-stand om den sande meter?

Og i 1972 snuppede fem centi-meter? og i 1973 syv? og i 1974 ti? og i 1975 seks? og i år fem til, så der af den oprindelige meter-pind nu kun var 55 centimeter igen? mens manden stadig frej-digt svor på, det var en meter.

Alligevel er det lige præcis det, der er sket med kronen. Led i Deres lomme eller Deres pung. Find en krone frem fra 1970.

Den blev født til noget større. I dag kan den ikke købe mere, end hvad man gav 55 øre for i 1970. Selv om den stadig ser ud præcis som da den kom ud af præge-pressen med den gamle konges kontrafe på.

Selv om selveste National-banken er garant for, at vort land opretholder et stabilt pen-gevæsen.

Så hidsigt har priserne udvik-let sig bare de seneste fem-seks år. I snit, altså. Der er jo stor forskel på, hvordan priserne ud-vikler sig. Nogle stiger vold-somt, nogle holder sig, og nogle ganske få falder direkte. Tænk på, hvad de første farvefjernsyn kostede, for eksempel.

Men i snit – målt ved det såkaldte forbrugerprisindeks, der i modsætning til det almin-delige pristal har moms og an-dre afgifter med, og som bygger på vores allesammens forbrugs-vaner og ikke kun på lønmodta-gernes.

Målt på den måde var kronen dobbelt så meget værd i 1967. Den var fire gange så meget værd, da Korea-krigen brød ud i 1950. Den var ti gange så meget værd under første verdenskrig, i 1916. Og den var 13 gange så meget værd, da den afløste daler og skilling som dansk møntfod for godt og vel 100 år siden, i 1875.

Ret upraktisk for en målestok. Hvis vore andre målestokke bar



1875



1900



1925



1950



1975

sig lige så besynderligt ad, skul-le vi op på 273 graders Celsius i dagligstuen, før man havde det moderat bekvemt. Det ville nemlig kun svare til 21 grader, hvis hver af de gode gamle grader var blevet degraderet til en trettendedel.

Kronens aparte egenskaber som værdimål gjorde det natur-

Fortsættes side 20

ligt at prøve at skruer dens værdi fast allerede før krigen, i 1939. Selv om den trods alt kun var skrumpet ind til 57 øre af dem fra 1875 og dermed stadig syvotte gange så meget værd som i dag.

Indkomsterne er ganske vist fulgt pænt med. De er steget hurtigere end kronen er krympet. Men allerede den gang følte man, det kunne være praktisk at vide, hvor meget af en lønforbedring, der var reel, og hvor meget der kun var vinduespynt. Altså erstatning for svunden købekraft.

Fuld dækning – til at begynde med

I 1939 gav dyrtidsreguleringen, som den kom til at hedde, fuld dækning. De faglærte fik ganske vist kun trekvart erstatning for prisstigningerne. Altså 75 procent. Til gengæld fik kvinder på tidløn i provinsen overdækning, nemlig 126 procent. Når deres udgifter steg en krone, fik de altså en krone og 26 øre mere. Ufaglærte mænd fik en krone og seks.

Tager man alle mandlige arbejdere under et, faglærte som ufaglærte, tidlønnede som akkordlønnede, fik de 98 procents dækning. Altså i realiteten fuld erstatning.

Den gang.

I 1946 steg dækningsprocenten for mænd til 103. Men allerede i 1952 faldt den til 84, og den har ikke været højere på noget tidspunkt siden. For nylig kunne vi høre statsminister *Anker Jørgensen* i TV-Krydsild bekræfte, at man regner med noget hen i retning af 60 procents dækning i øjeblikket.

Departementschefen og kontordamen

At dækningsgraden svinger, hænger sammen med, at dyrtidsportionerne den gang som nu for arbejdere ikke var en vis procent af lønnen, men et fast ørebeløb. I 1952 således 5 øre i timen for mandlige arbejdere, 4 øre i timen for kvindelige og 2 øre i timen for ungarbejdere. For lavtlønnede føles et bestemt antal øre kraftigere end for højt-lønnede, og kvinderne var altså så lavtlønnede, at 4 øre var en større del af deres normale timeløn end 5 øre var det for deres mandlige kolleger.

De følgende år blev dyrtidsdækningen på det såkaldt store arbejdsmarked gradvist forringet. Funktionærer og tjenestemænd, derimod, havde indtil forholdsvis nylig en procentvis dækning. Altså ikke et fast beløb. Det førte til, at departementschefen fik mere for en dyrtidsportion, end hans skrivemaskinedame gjorde, og det faldt mange for brystet. *Hans kartofler er jo ikke blevet dyrere end hendes*, hed det lidt slagordspræget, og det var naturligvis rigtigt. Men hvis ideen med en dyrtidsregulering er at stille folk, som om priserne ikke steg, er det svært at komme udenom, at en 10 procents prisstigning koster manden med den høje løn flere kroner i mistet købekraft, end den koster manden med den lave.

Først båndlagde man en del af de højestlønnedes dyrtidsportioner og gjorde den til tvungen opsparing. Siden lavede man ens dyrtidsportioner for alle – i øjeblikket får departementschefen altså præcis de samme 60 øre mere i timen som skrivemaskinedamen og den ufaglærte arbejder. Jo vildere inflationen løber, jo mere nærmer vi os derfor reel ligeløn.

Årsag eller virkning

Baggrunden for indgrebene mod dyrtidsdækningen er angsten for, at det skulle være den, der får priserne til at stige. Filosofien skulle være, at når en arbejder skal have mere i løn, må fabrikanten, han arbejder for, tage mere for sine varer, og så stiger pristallet, og så skal arbejderen have mere i løn igen. *Den onde cirkel*, kalder man det. Hvor *den onde spiral* er rigtige-re, for hvis det var en cirkel, havnede man jo hurtigt, hvor man var begyndt.

Argumentet er kun delvist rigtigt. Det passer kun i en virksomhed, hvor hele varens pris er arbejdsløn. Hvis halvdelen er råvarer, som ikke stiger, behøver fabrikanten jo kun at sætte varens pris halvt så meget op som ellers, og så dør virkningen hurtigt ud.

Hertil kommer, at kun få er så naive, at de tror, man totalt kan forpurre lønstigninger ved at aflive dyrtidsordningen. Der vil altid være en tendens til, at lønnen lægger sig der, hvor lønmodtagerne kan presse den op

til, og hvor arbejdsgiverne kan holde den nede på.

Sådan at i år med mange dyrtidsportioner bliver der tilsvarende mindre til andre former for lønforbedringer. Og i år med få portioner stiger de andre lønforbedringsformer tilsvarende.

Mange har i tidens løb prøvet at finde ud af, om lønnen stiger hurtigere i lande med dyrtidsautomatik end i de andre. Blandt andre EF har dokumenteret, at intet tyder på, at dyrtidsautomatikken hverken forøger eller mindsker lønstigningstakten. Og at det derfor er forkert at kalde den inflations-skabende. Alligevel kaster politikerne sig fnysende over den, hver gang landets økonomi vakler. Hvor man måske endda kunne tænke den kætterske tanke, at dyrtidsreguleringen kan være med til at stabilisere prisudviklingen. Dels ved at muliggøre længere overenskomstperioder og deraf flydende bedre muligheder for planlægning. Dels ved at de fleste nok overvurderer dens evne til at gøre lønnens købekraft konstant, så de ikke presser helt så hårdt på med krav om andre former for lønforbedringer.

Skatten og dækningen

Nu har du glemt det med skatten, vil nogen sige. De 60 øre i timen, som en dyrtidsportion i øjeblikket udgør, skal man jo betale skat af. I øjeblikket får man en dyrtidsportion, når priserne i snit er steget 2,7 procent. 60 øre er 2,7 procent af en timeløn på kr. 22,40. Det er der ikke ret mange, der nøjes med. Tjener man kr. 44,80 i timen, får man stadig kun 60 øre, når priserne er steget de 2,7 procent, men 60 øre sammenlignet med denne højere timeløn betyder, at man kun får halv dækning.

Og så får man ikke en gang lov at beholde hele portionen. Der skal svares skat af den. For mange betyder det, at skattevæsenet render med det halve.

Er dækningen så ikke kun halvdelen af det, jeg hidtil har sagt?

Nej. Det er der to grunde til, den ikke er. For det første er den skat, vi betaler, jo vederlag for noget, vi får. Gader og veje, undervisning, hospitaler, læge-

besøg, politi, folkepension, forsvar og så videre. At trække skatten fra, vil derfor være det samme som at sige, at alle disse ting synes vi ikke er en bønneværd. Det samme som at sige, at hver eneste krone givet ud i skat er totalt spildt. Og det mener jo ikke engang *Glistrup*.

Forskellen på skatteregningen og købmandsregningen er, at ikke, om vi får noget for pengene. Vi får noget begge steder. Forskellen er, om vi synes, vi får nok. Hvis købmanden – pardon Brugsen – ikke giver os nok for pengene, finder vi en anden butik, der passer os bedre. Hvis skatten ikke giver os nok for pengene, er det en temmelig trøls affære at få det lavet om. Statens og kommunernes udgiftsmønster kan naturligvis ikke skræddersyes, så det passer til den smag og de behov, hver eneste skatteyder har. Derfor opstår den utilfredshed, der får mange til at skumle over skatten. Men noget får vi altså. Så kan man altid skændes om, hvad kurs man skal sætte den til. Om den er det halve værd. Eller måske tre fjerdedele. Eller det hele.

Skat på dyrtid

For det andet skal de „vare“ vi køber af stat og kommuner også sættes op engang imellem. Ellers har man jo blandt andet ikke råd til at give den halve million offentligt ansatte dyrtidsportioner, de privat ansatte med fuld ret kræver til sig selv.

Man kan også sige det på anden måde: hvis skatten i forvejen render med det halve af det, man tjener, er halvdelen af den dyrtidsportion, man får, jo i virkeligheden dyrtidsreguleringen af skattens halvdel og derfor noget, man i virkeligheden ikke har mindste moralske ret til.

Der, hvor skatten spiller ind, og hvor man med en vis ret kan trække den fra, når man vurderer dyrtidsreguleringens effektivitet, er alleryderst på skatteskalaen. Den danske indkomsskat er jo sådan indrettet, at den sidst tjente krone beskattes højest. Man kan derfor sige, forskellen – men også kun forskellen – på ens normale gennemsnitlige skatteprocent og på det, man betaler af den sidst tjente krone – her dyrtidsporti-

nen – er en slags skat på dyrtid, som man nok kan diskutere rimeligheden af.

Et eksempel

Det lyder indviklet. Det er det sådan set også. Lad mig derfor slutte med et eksempel:

En mand arbejder 2000 timer om året. Hidtil har han tjent 35 kroner i timen. Det bliver til en samlet indkomst på 70.000 kroner om året. Hans fradrag er 7.000 kroner. Skattepligtig indkomst: 63.000. Den betaler han i år 22.898 kroner i skat af, hvis han bor i København. Og har altså 47.102 kroner igen af de 70.000.

Så stiger priserne de nævnte 2,7 procent, som for tiden er

ensbetydende med en dyrtidsportion. Derved rækker de 47.102 kroner ikke længere til. Han er nødt til at få ekstra 2,7 procent for at kunne købe de samme ting som før. Det svarer til kr. 1271,75.

Han får kun de 60 øre i timen. Sammenlignet med hans timeløn på 35 kroner svarer det til en stigning på 1,7 procent eller en dækningsgrad på godt og vel de 60 procent, statsministeren nævnte.

Skatten af en ekstraindkomst er for den indkomstgruppe 57,3 pct. Til rest af de 60 øre er der altså kun 25,6 øre. Man skulle derfor tro, at dyrtidsdækningen hermed falder fra de 1,7 pct. til 0,7. Men nej.

Hans fradrag bliver ikke større, fordi han får den dyrtidsportion. Men hans indkomst stiger med 1200 kroner målt på et helt år. Og hans skat med 57,3 pct. heraf. Det er kr. 687,60. Han har altså kun kr. 512,40 til rest til sig selv af de 1200 kroner. Hans samlede disponible indkomst – det, der er tilovers, når skatten har været der – vokser altså fra 47.102 kroner til kr. 47.614,40 eller med 1,1 procent. Som er halvanden gang så meget som de 0,7 procent, man imidlertid skulle tro, man kom ned på.

Hvert år reguleres bundfradraget og skatteskalaens skarpe – og dyre – hjørner desuden opad, så urimelighederne dæmpes. Så skatten på inflationen ikke bliver så stor.

Det er noget, der kan mærkes. Hvis vi bliver i eksemplet fra før og leger, de 70.000 kroner var noget, manden tjente i 1975, og at hans lønfremgang i 1976 er på den ene dyrtidsportion, vi har regnet med, altså 1200 kroner i alt, så skal han af den kun betale 276 kroner i skat. Selv når man regner det hele sammen – indkomstskat til både stat og kommune, bidrag til folkepension, social fond og dagpengefond, og kirkeskat. Men derimod ikke amtsskat. Sådan en har man jo ikke i København.

Det vil igen sige, at det beløb, han selv får lov at beholde, når skatten har været der, er vokset fra 46.690 kroner til 47.614 kroner eller med 2,0 procent.

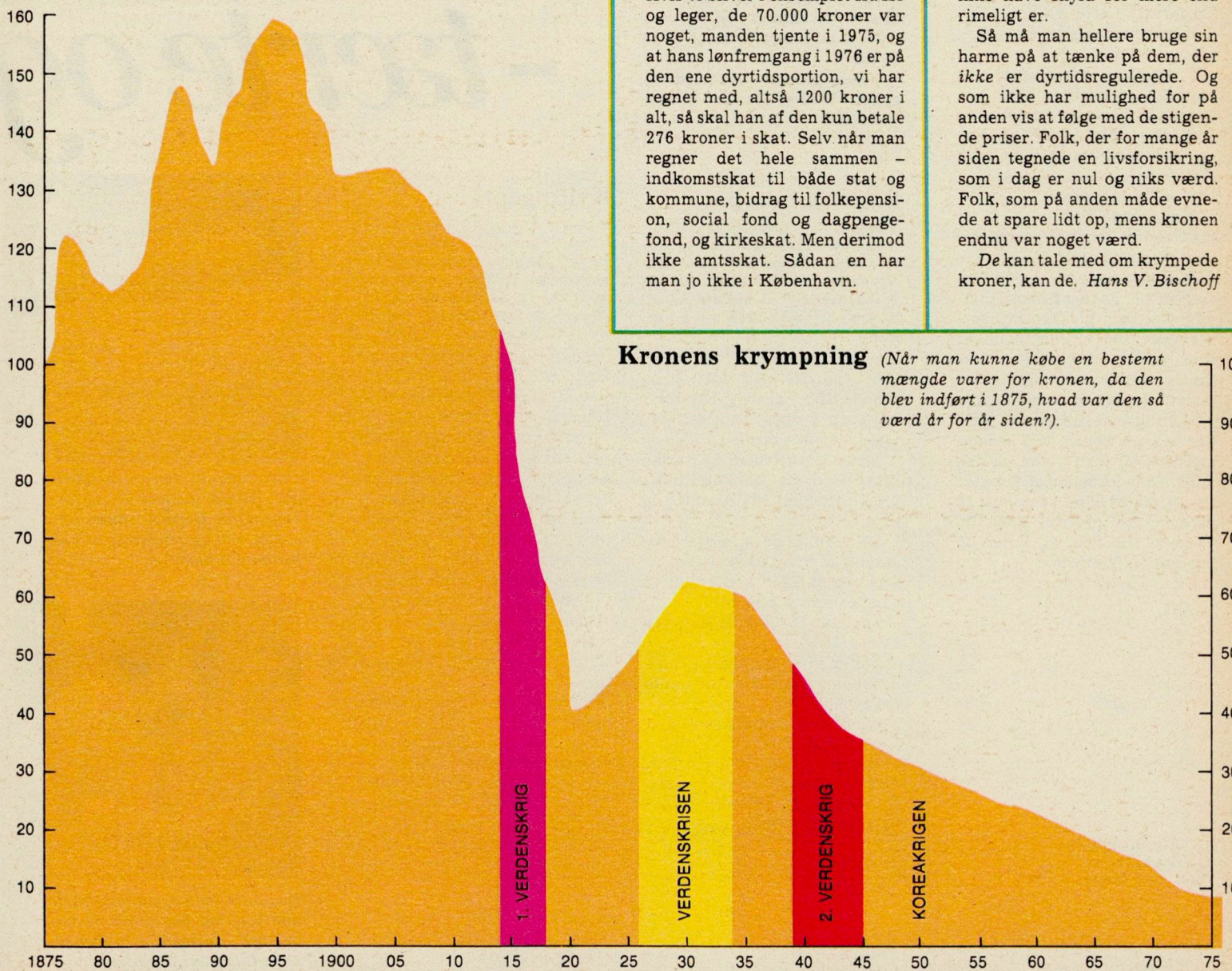
Selv om hans samlede indkomst (før skatten trækkes) kun steg fra 70.000 til 71.200 kroner eller med 1,7 procent.

I praksis stiger lønnen dog mere end med en enkelt portion. For tiden normalt med to om året. Plus andre former for lønforbedringer. De sidste fem år har den såkaldte lønglidning i for eksempel jern- og metalindustrien bevirket langt større lønstigninger end dyrtidsportionerne. Det betyder i praksis, at beskatningen af dyrtiden bliver lidt større end i eksemplet her.

Men alligevel. Skatten kan være slem, men den skal heller ikke have skyld for mere end rimeligt er.

Så må man hellere bruge sin harme på at tænke på dem, der ikke er dyrtidsregulerede. Og som ikke har mulighed for på anden vis at følge med de stigende priser. Folk, der for mange år siden tegnede en livsforsikring, som i dag er nul og niks værd. Folk, som på anden måde evnede at spare lidt op, mens kronen endnu var noget værd.

De kan tale med om krympede kroner, kan de. *Hans V. Bischoff*



Mad i dej.

- tærte og

Pie er engelsk – udtalen rimer på dej – og i hjemlandet anset for så nem og enkel en ret, at man bruger udtrykket „as easy as a pie“ om noget legende let. Umiddelbart ser opskriften måske ikke helt så enkel ud. Og det samme gælder piens åbne variant, tærten. For til dem begge bruges dej, der skal hvile og rulles ud. Men ruller man dejen ud mellem to stykker bagepapir, er det ikke særlig besværligt. Og netop fordi dejen skal hvile, er pier og tærter velegnede til gæstemad for den travle, der måske først kommer hjem kort tid før gæsterne. Det indebærer nemlig, at man kan have både dej og fyld stående parat i køleskabet. En forbagt tærte- eller piebund kan også holde sig fra morgen til aften i ovnen.

I øvrigt er både tærte- og piedejen i opskrifterne her velegnede til frysning. Så det er en god idé at lave dobbelt portion og fryse den ene halvdel ned. Holdbarhedstiden i fryser (+18°) er 3-4 måneder.

Herhjemme er pier og tærter måske mest kendt som desserter med frugtfyld – det kan disse to deje også bruges til – men forslagene her gælder frokost, middag eller kom-klokken-otte serveringer. Det er mættende og som gæstemad betragtet ikke særlig dyre anretninger. Men heller ikke særlig mager kost.

Næringsberegningerne gælder hele portionen. Ved bedømmelsen skal man huske, at den anbefalede fordeling af energien i en dagskost lyder på mindst 10 procent fra protein, højst 35 procent fra fedt og cirka 55 procent fra kulhydrat.

Piedeje

150 g margarine, 250 g Safir hvedemel, 1 æg.

Margarinen smuldreres i melet. Ægget tilsættes og dejen æltes let sammen. Hviler i køleskab mindst 1 time før brug.

Tærtedej

100 g margarine, 150 g Safir hvedemel, ¼ tsk. salt, 1-2 spsk. koldt vand.

Margarinen smuldreres i melet. Salt og vand tilsættes, og dejen æltes let sammen. Dejen hviler i køleskab mindst 1 time.

Dejen udrulles mellem to lag bagepapir, og en tærteform beklædes med den udrullede dej. Eller dejen skæres i skiver, som trykkes ud i tærteformens bund og sider.

Dejen prikkes tæt med en gaffel. Videre: Se de enkelte opskrifter.

Engelsk nyrepie

(6 pers.)

½ kg skært oksekød, 1 kalvenyre, 2 spsk. Safir hvedemel, salt, peber, 30 g plantemargarine, 4 hakkede skalotteløg, ¼ l vand, 1 laurbærblad, ½ tsk. merian. – ½ porion piedeje. – 1-2 spsk. sherry.

Kød og nyre skæres i terninger. Melet blandes med lidt salt og peber. Kød og nyre vendes i melet og brunes i margarinen. Løgene svitses med.

Vand, laurbærblad og merian tilsættes, og det småkoger cirka 1 time. Hældes i et ildfast fad og afkøles lidt.

Dejen rulles ud og lægges over som låg. Kanten trykkes godt til. I midten af låget laves et hul, så dampen kan slippe ud.

Bagetid: 15-20 min. ved god varme (200°).

Når pien er færdigbagt hældes sherry gennem hullet i midten af låget.

Serveres som middagsret, gerne med grøn salat.

Energi: 11230 kilojoule (2680 kalorier) fordelt på 27 procent fra protein, 57 procent fra fedt og 16 procent fra kulhydrat.

Kyllingepie

(6 pers.)

1 portion piedeje, 1 pk. dybfrosset kyllinggebryst (450 g), ¼ kg skalotteløg, 25 g plantemargarine, 1 tsk. salt, groftkværnet peber, ¼ tsk. fines herbes, 1 dl vand, 1 dl fløde, 125 g mellemfne ærter, 1-2 tsk. maizena til jævning.

En tærteform eller en lagkageform med løs bund beklædes med ⅔ af dejen. Forbages cirka 10 min. ved god varme (200°).

Det optøede kyllinggebryst og skalotteløgene skæres i terninger og svitses i margarine. Krydderier, vand og fløde tilsættes. Småkoger cirka 10 min. Ærterne tilsættes – Maizena udrøres i lidt vand og røres i. Fyldet hældes i den halvbagte bund.

Resten af dejen rulles ud og lægges over som låg. Et hul laves i midten, så dampen kan slippe ud. Kanten trykkes godt til.

Bagetid: cirka 15 min. ved god varme (200°).

Serveres som middagsret, gerne med grøn salat.

Energi: 13640 kilojoule (3260 kalorier) fordelt på 15 procent fra protein, 60 procent fra fedt og 25 procent fra kulhydrat.

Hamburgertærte

(4-6 pers.)

1 portion tærtedej. Fyld: ½ kg hakket oksekød, 25 g margarine, 1 tsk. salt, ¼ tsk. oregano, 2 æg, 1 dl mælk, 3 tomater, 50 g reven ost.

En tærteform beklædes med dejen. Forbages cirka 10 min. ved god varme (200°).

Kødet svitses i margarinen. Salt og oregano tilsættes.

Æg og mælk piskes sammen. Kødet fyldes i den halvbagte tærtebund. Æggeblandingen hældes over. Tomaterne skæres i skiver og lægges på kødet. Osten drysses over.

Bagetid: 20-25 min. ved god varme (200°), til æggemassen er stivnet.

Tærten er ret fyldig og kan serveres som en middagsret eller natmad med grøn salat.

Energi: 13110 kilojoule (3130 kalorier) fordelt på 18 procent fra protein, 67 procent fra fedt og 15 procent fra kulhydrat.



Udrulning af tærte- og piedeje går lettest mellem to stykker bagepapir. Dermed spares også ekstra mel og rengøring af køkkenbordet bagefter.



Den udrullede dej løftes med det underste lag bagepapir og vendes ned i formen, hvorefter pa-piret forsigtigt trækkes af.

Spinattærte

(4-6 pers.)

1 portion tærtedej. **Fyld:** 1 pk. Danefrost hel spinat (375 g), 2 løg, 25 g plantemargarine, 1½ dl fløde, 100 g kogt, røget skinke, salt, peber, merian. En tærteform beklædes med dejen. Forbages cirka 10 min. ved god varme (200°).

Spinaten optøes og skæres i mindre stykker. Løgene skæres i terninger og svitses i margarinen, til de er bløde. Spinat og fløde tilsættes. 2/3 af skinken skæres i terninger og blandes i spinaten. Fyldet smages til med salt, peber og merian. Hældes i den forbagte tærtebund. Resten af skinken skæres i strimler, som rulles sammen og stikkes ned i spinaten.

Bagetid: Cirka 10 min. ved god varme (200°).

Serveres som forret eller frokostret.

Energi: 8730 kilojoule (2090 kalorier) fordelt på 10 procent fra protein, 65 procent fra fedt og 25 procent fra kulhydrat.

Muslingetærte

(4-6 pers.)

1 portion tærtedej.

Fyld: ¼ kg champignon, 25 g plantemargarine, 3 spsk. Safir hvedemel, 1 ds. muslinger, 1 dl fløde, salt, peber.

Pynt: Dild.

En tærteform beklædes med dejen. **Bagetid:** 15-20 min. ved god varme (200°).

Champignonerne skæres i skiver og svitses i margarinen. Melet drysses over. Muslingelag og fløde tilsættes, og stuvningen koger igennem. Muslingerne tilsættes, og fyldet smages til med salt og peber. Fyldet hældes i tærten og pyntes med lidt klippet dild.

Serveres som forret eller frokostret.

Energi: 8110 kilojoule (1940 kalorier) fordelt på 10 procent fra protein, 58 procent fra fedt og 32 procent fra kulhydrat.

Fra venstre: Muslingetærte, Hamburgertærte og Spinattærte.



pie



Forrest et stykke kyllingepie, bagved den engelske nyrepie.

Hvert eneste år dør 5000 danskere for tidligt på grund af rygning. 2000 mennesker dør af lungekræft, og meget tyder på, at 1500 af disse dødsfald skyldes tobaksrygning. Rygerne har i gennemsnit en forkortelse af livet på 4-5 år.

Tobaksbranchen ofrer årlig mellem 40 og 50 millioner kroner på reklame for produkterne.

Hvor meget mon der bruges på antitobaksreklame?

Hvor meget bruges der på trafikssikkerhed?

Færdselsdrabene faldt i forbindelse med oliekrisen og hastighedsbegrænsningerne. Den lavere hastighed har reddet 1000 menneskeliv, men nu er der atter en foruroligende stigning i færdselsulykkerne.

Der dræbes en ung under 25 år eller et barn hver eneste dag året rundt. Tænk, hvis en bestemt sygdom slog så mange ihjel og invaliderede et langt større antal, så ville der vist blive brugt helt andre summer på at bekæmpe den.

Netop i forbindelse med tobaksrygning og trafikssikkerhed er der et navn, som går igen i fagtidsskrifter, i ugeblade, i aviser, i radio og TV. Det er speciallæge, dr. med. Tage Egsmose, lektor ved Hygiejnisk Institut ved Københavns Universitet.

I en leder i *Ugeskrift for læger* peger Egsmose således fornylig på, at Danmark er bagefter i forhold til andre nordiske lande, hvor man er i fuld gang med at oprette tobaksskaderåd, indføre forbud mod tobaksreklame, og beskytte ikke-rygere mod at blive generet af røgen fra de men-

nesker, der stadig mener, at de er bedre tjent med at ryge end med at holde op.

Et spørgsmål til myndighederne

– Du ville gerne helt af med tobaksrygning, ikke, Tage Egsmose?

– Det er ikke realistisk, og jeg er godt klar over, at forbud ikke er sagen. *Rigtig oplysning* nytter nok bedre, da vi kender tobaksrygningens virkninger. Vi kender omfanget af skader på luftvejene i form af lungekræft og kronisk bronchitis. Vi ved, at tobaksrøgens gasser er årsag til forkalkninger af livsvigtige organer som hjerte og hjerne samt karbeskadigelser i benene m. m. Vi kender tobaksrøgens påvirkning af fosteret med deraf følgende abortrisiko, for tidlig fødsel og lavere fødselsvægt. Alt dette ved vi, og så er det, jeg spørger: Hvor længe endnu vil de danske myndigheder tilsidesætte alle disse forskningsresultater, der er samlet ind fra hele verden?

Vi kan og bør naturligvis ikke forbyde to millioner rygere i Danmark at ryge videre, men vi kunne måske hindre dem i at genere ikke-rygerne med deres røg. Vi kunne måske hjælpe dem, der gerne vil holde op. Tre ud af fire rygere ønsker at holde op, viser en undersøgelse, og en ud af fire ønsker det meget stærkt. Vi ved, at forældre, der ikke selv kan holde op at ryge, ønsker hjælp til at holde deres børn fri af tobakken. Alt det ved vi i tørre tal, men hvad gør vi?

Jeg ser på tobaksproblemet som en samfundsskabt sygdom, ganske som jeg ser på ulykker og specielt færdselsulykker.

Færdselsdrab i dag er en epidemi

Både med hensyn til tobakken og trafikulykkerne har jeg søgt at klarlægge årsagssammenhænge. Lad os eksempelvis se på naturlovene. Vi ved alle, at sætter vi hastigheden op til det dobbelte, så er effekten ved et eventuelt sammenstød ikke dobbelt så stor, hvad man måske kunne tro. Den er fire gange så stor, og det spiller jo en rolle for de menneskers knogler og muskler, der tørner sammen med jern og stål. Alle ved det vel, men det er alt for få, der erkender det og omsætter erkendelsen i handling.

Færdselsulykkerne i dag er en epidemi specielt blandt børn og unge mennesker, som er særlig udsat. Mellem en tredjedel og halvdelen af alle dødsfald i gruppen fra 5 til 30 år er færdselsdrab. Vi skal helt tilbage til infektionssygdommenes og specielt tuberkulosens tid for at finde tilsvarende dødelighedsforhold blandt de ganske unge på grund af en bestemt sygdom.

– Kører du selv på cykel til arbejde?

– Jeg kører på cykel, men ikke til mit arbejde. Det er bestemt ikke ufarligt at køre på cykel i København eller andre store byer. Hvis man har for langt til at man kan gå, må man hellere tage bussen eller sin bil.

– Men børnene kører til skole

Interview
ved Nan Henningsen

Tage Egsmose: *Hvor længe endnu vil de danske myndigheder tilsidesætte alle disse forskningsresultater?*



Lungekræft

Risikoen for, at netop du får kræft, er ikke belyst klart nok, siger dr. med. Tage Egsmose, som i denne samtale om tobaksdød og trafikdrab har en række skarpe bemærkninger til myndighederne, til de virksomheder, som reklamerer med tobak, og til de forskere, som sætter laboratorieforsøg over det, mennesket kan opfatte med sine egne sanser.

er noget naboen får

på cykel og på knallert, når de er 15?

- Ja, og der er en halv million, der skal i skole hver dag. Derfor tror og håber jeg, at vi får hastighedsbegrænsninger til 40 km i timen i danske byer, som de har det i byer i USA.

- Er vi et særlig modigt folk, når vi tør udsætte os for så megen risiko både i trafikken og ved tobaksrygningen?

- Nej, tværtimod.

Vi oplyser for lidt og for spredt

- Lukker vi øjnene og lader stå til og regner med, at lungekræft er noget, naboen får, og de trafikdræbte børn er ikke vores?

- Ja, sådan tror jeg, det er. Folk er ikke klar over, hvor farlige disse ting er. Vi oplyser for lidt og for spredt.

- Man kan da ikke lukke TV, radioen eller en avis eller et ugeblad op uden at se drastiske tal og eksempler.

- Nej, men risikoen for, at netop du får kræft, er ikke belyst klart nok. Det er, som du sagde, noget der sker for andre, og man klynger sig til solstrålefortællingen om bedstefar, der blev 95 til trods for, at han havde røget fra han var 14. De, der døde af lungekræft, da de var 35, har man lykkelig glemt.

- Jeg tror ikke, folk har fantasi til at forestille sig, hvad det vil sige at ødelægge sine lunger gradvis. Tusinder af mennesker får ikke kræft, fordi de ryger, men de ødelægger deres lungevæv, får kronisk bronchitis, bliver forpustede bare de går en lille tur og taber vejret ved at gå op ad en trappe. Det viser sig også ved, at læber og ansigtet i øvrigt bliver blåligfarvet på grund af, at de ikke kan optage tilstrækkelig ilt gennem deres lunger længere. Derfor et det foruroligende, at vi har et sundhedsvæsen, der ikke tager sig mere af sundhedsskaderne i forbindelse med tobaksrygning.

Når jeg fremlægger forskningsresultaterne får jeg det svar f. eks. fra indenrigsministeren, at han er modstander af forbud mod tobak og af skråkampagner, men han kommer ikke med alternative forslag. Jeg er også modstander af disse ting, men jeg er ikke modstander af, at vi skal bringe vore forskningsresultater frem på en måde, så befolkningen virkelig forstår, hvad det drejer sig om.

Uanstændig og hjerteløs reklame

- Gjorde det noget, om vi blev

forskrækkede over nogle kendsgerninger, der er dødsensfarlige for os?

- Livets barske virkelighed i forbindelse med tobakssygdommene er uhyggelig, og den er der ikke oplyst nok om. Jeg ved godt, at ingen oplysning kan få to millioner mennesker til at lægge tobakken på hylden, men vi kan da standse tobaksreklamerne. Man kan ikke være bekendt at forherlige en vare, der er så farlig.

- Det er dog sådan i dag, at de mennesker, der fotograferes eller tegnes til tobaksreklamer, skal være over 30 år. De unges unge helte må ikke mere tjene penge på tobaksreklamer.

- Det er rigtigt nok. Jeg har for øvrigt en gang opfordret Samvirke til at stoppe al reklamering for tobak, men fik det svar, at det kun kunne lade sig gøre, hvis andre tilsvarende blade også holdt op. FDB er en forretning, så det blev der ikke gjort noget ved.

- Tror du ikke, folk kunne finde ud af at købe deres cigaretter uden at se et billede eller en annonce med en, der ryger deres specielle mærke?

- Jo, men der blev næppe reklameret i det nuværende omfang, hvis det ikke betød noget for salget. Under alle omstændigheder synes jeg, det er uanstændigt og hjerteløst at reklamere for tobak, når man kender tobaksrygningens virkninger.

- Er det også uanstændigt at være ansat på en tobaksfabrik?

- Folk skal jo leve, og det er svært at skifte erhverv, men jeg synes, tobaksfabrikanterne burde tilstræbe at lægge fabrikationen om.

- Til hvad?

- F. eks. til cigaretter med mindre tjære- og nikotinindhold og - gradvis som forbruget daler - til andre varer. Forhåbentlig bliver den næste generation rygefri. Indtil da må tobaksfabrikanterne vel skaffe den tobak, som folk vil have. De fleste af de mennesker, der er i gang med at ryge, fortsætter jo nok. Hvis de mener, deres livskvalitet er større med tobak end uden tobak, så må det blive deres egen sag - såfremt de ikke generer andre med deres røg. Ikke-rygerens stilling er heldigvis blevet styrket. Det er efterhånden ved at blive en folkesag, at man ikke må genere andre med sin røg.

Storbybarnets risiko

- Burde det være forbudt at ryge på offentlige steder, hvor vi ikke-rygere er nødt til at komme?

- Ja, det burde det. Der burde tages hensyn til ikke-rygerne på restauranterne. Det er helt urimeligt, at det skal være tilladt at ryge tæt op ad folk, der sidder og spiser.

Det er vist ved dyreforsøg, at passiv rygning kan føre til kræft. Det kan ikke udelukkes, at det også gælder for mennesker. Een befolkningsgruppe, nemlig de overfølsomme, er særlig udsat. Det gælder ca. to procent af den danske befolkning, hvortil kommer yderligere fem-ti pct., som generes meget af andres røg.

Vi må også huske, at tobaksrøgen ofte kommer oven i anden røg og forurening, som vi får ned i lungerne. Det drejer sig her om storbyer og arbejdspladser. En meget trafikeret gade passerer eksempelvis af op til 50.000 biler hver dag. Et barn, der bor i en sådan gade, har været udsat for mere end 200 millioner bilers os, når det skal konfirmeres. Hvor skadeligt det er, ved vi ikke i dag. Barnet er desuden belastet af trafikpreset, af den fare, der er forbundet med at gå over gaden, og af støjen fra disse 200 millioner biler. De miljømæssige problemer for storbybørn må med tiden forventes at afspejle sig i sygelighedsstatistikken.

- Og de små børn er mest udsat, fordi de er tæt ved gaden og udstødningsgassen?

- Ja, og det har været særlig slemt i den regnløse sommer, vi har været igennem, hvor gade støvet ikke vaskes væk, men hvirvles op igen og igen. Hvis et sådant barn begynder at ryge i 10-12-års alderen, hvilket jo desværre ikke er ualmindeligt, og måske en dag kommer på en arbejdsplads med luftforurening, så har det ikke mange chancer for et ordentligt liv uden sygdom. I værste fald kan en sådan udvikling føre til tidlig død eller invaliditet. En kendt miljøforsker, René Dubos, skrev engang: *Skaderne sker, medens vi venter på forskningsresultaterne*. Hvis vi ikke stopper op, før vi kan bevise, at vor handle-måde er forkert, så kan det let blive for sent.

Laboratoriet og sanserne

- Vi skal ikke vente med at handle, mener du?

- Nej, vi må ikke vente. Vi må have respekt for, hvad vi oplever med vores sanser. Næsten intet apparat kan måle så sikkert som det menneskelige legemes sansorganer.

Vurderingen af f. eks. et arbejdsmiljø, boligmiljø, trafikmiljø eller lignende må derfor i første række foretages ved at spørge de personer, der lever i dette. Spørgeskemaundersøgelsen eller interviewet er her fremgangsmåden. Desværre er der en del grundforskere i dag, som rejser indvendinger imod denne forskningsform, idet de betegner den som subjektiv, medens deres egen form i laboratoriet betegnes som objektiv. Det må håbes, at grundforskerne snart kommer til den erkendelse, at laboratoriet ikke kan erstatte spørgeskemaundersøgelsen, idet menneskets medfødte egenskaber svinger betydeligt, og mennesker derfor reagerer forskelligt over for skadepåvirkninger. Her er det nødvendigt at lade sig vejlede af personens egen oplevelse af miljøet.

Jeg kan pege på en interessant undersøgelse i Californien, hvor man udsurgte 7000 mennesker. Man fandt frem til syv leveregler, som spiller en meget stor rolle for livslængden. Disse er:

- 1) tilstrækkelig søvn
- 2) tilstrækkelig motion
- 3) bevarelse af normal vægt
- 4) regelmæssige morgenmåltider
- 5) kun lejlighedsvis spisning mellem måltiderne
- 6) kun moderat alkoholforbrug
- 7) ingen rygning

Det er særlig interessant at bemærke, at en 45-årig mand, der opfylder seks eller syv af disse leveregler, opnår en gennemsnitsalder af 78 år, medens en mand af tilsvarende alder, der kun opfylder tre eller færre af disse vigtige leveregler, kun kan forvente at blive 67 år. Tilsvarende forhold gør sig gældende for kvinder, men i mindre udtalt grad, nemlig en forlængelse af livet med 7 år. Det kan til slut nævnes, at en 45-årig mands forventede livslængde fra året 1900 til 1960 kun steg med 4 år til trods for alle de lægevidenskabelige fremskridt, der blev gjort i den mellemliggende periode. Sunde levevaner for midaldrende og ældre har således kunnet forlænge livet mere end de medicinsk-teknologiske fremskridt.

Gode levevaner må imidlertid opbygges allerede i de første leveår, skoleår og ungdomsår. Jeg håber, forældre og deres børn vil tage en god snak om levevaner. Begge parter kunne vinde meget herved, nemlig et længere, sundere liv med bevarelse af ungdommen længere op i årene. ●

Forbruger siden

Redigeret af Ellen Munkgaard

Alsidigt

Straks efter nytår kommer der et nyt vaskemiddel på Brugsens hylder. Det hedder Tend Maskinvask, og dermed er allerede sagt kort, hvad det især er beregnet til. Det uddybes yderligere i vejledningen, hvoraf det fremgår, at midlet er meget alsidigt. Det kan bruges hele vejen igennem fra forvask til klarvask, på hedvask-, normal- og skåneprogram og til alle fibertyper, dog med undtagelse af uld og silke – de skal helst vaskes i et finvaskemiddel som Blida.

Tend, et middel af sæbesyndet typen, indeholder også enzymer, og det bemærkes i vejledningen, at Tend er helt ideelt ved vask på bioprogram – det vil sige et program med forlænget vasketid. Endelig kan det også bruges til iblødsætning.

Tend introduceres i en tromle med 3 kg (75 deciliter). Normalprisen er 26,95, men der er en premiererabat på 5 kr., så startprisen bliver 21,95.

Tromle med genbrug

Tromlen er en dyr emballage, men ikke desto mindre så populær, at Brugsen ikke syntes, den var til at komme udenom længere. Og tromlen har den fordel at kunne bruges igen. Det kan man benytte sig af, når Tend i midten af februar også kommer i en 3 kilos plasticpose til normalprisen 21,95.

Kun navn tilfælles

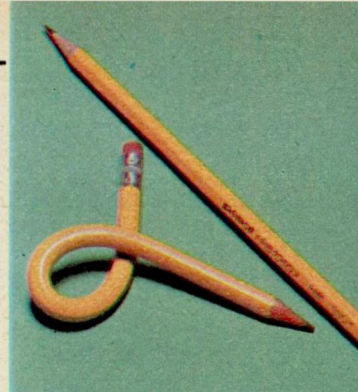
Da Brugsen engang for omkring femten år siden har haft et vaskemiddel af samme navn, skal det lige bemærkes, at det nye Tend Maskinvask kun har navnet tilfælles med det gamle produkt.

Nordisk samarbejde

Navnet Tend er lånt i Sverige, hvor det er kendt som paraplynavn for en række af de svenske brugsforeningers produkter til vask og rengøring.

Det er også baggrunden for valget af navnet Nordtend til det forbrugerejede selskab, der er opstået ved sammenslutningen af de nordiske brugers kemisk-tekniske fabrikker. Blandt dem er FDB-fabrikken i Viby, som derfor har skiftet navn til Nordtend. Det nye navn står på Tend-tromlen sammen med symbolet på de nordiske brugers fællesjede virksomheder – et stort N med en opadgående pil igennem. Symbolet kendes allerede fra Nordchokolad-varerne i Brugsen.

Plasticblyanten ligner til forveksling de almindelige af træ, og den bøjede blyant er en spøg, som kun kan gøres efter ved en temperatur på 130° (den bøjede blyant er altså ikke til at købe).



Blyanten er af plastic

Landet rundt

Arstiden indbyder ikke allermost til biludflugter. Men med Bilistens Idébog i hånden kan man da godt begynde at drømme om lysere og lunere tider. Bogen er en udmærket lille håndbog til handskerummet. Den beretter kort og knapt om kroer og udflugtsmål, om seværdigheder, museer og samlinger, om udstillinger, stævner og fester gennem 1977. Idébogen går stort set uden om de største byer. Det er det danske land, vi kører rundt i. Tohundrede kroer er udvalgt blandt de trehundrede, redaktionen har besøgt. De er hver for sig karakteriseret i en kort omtale af mad og omgivelser.

Bilistens Idébog 77 koster 14,85, og den sælges kun i Brugsen. Medlemmer, der har efterlyst en Brugs-oversigt til ferien, vil glæde sig over, at der blandt bogens kort er et over placeringen af de 62 Kvickly-cafeterier rundt om i landet.

Selv om man har vænnet sig til, at plastic bruges til utrolig mange ting, kan man stadig blive forbavset over kunststoffernes muligheder. I brugsen fandt jeg forleden dag et sæt blyanter, der var lavet af plastic fra inderst til yderst. Ikke noget med grafit og cedertræ, men ellers ligner blyanten vores gamle Viking nr. 2. Først når den nye blyant skal spidises eller falder på gulvet, opdager man forskellen. Når plasticblyanten spidises, kommer „træ“ og spids sammenhængende ud af blyantspidseren, som om de var svejset sammen. Iøvrigt er blyanten renlig at spidse både med kniv og med blyantspidser, men det går nemmest med spidseren. Plasticblyanten skal nu ikke spidises så tit som en almindelig blyant, for den kan tåle at falde på gulvet flere gange uden at knække. „Træet“ er af plastic.



Tend – Brugsens nye maskinvaskemiddel kan bruges på alle programmer.

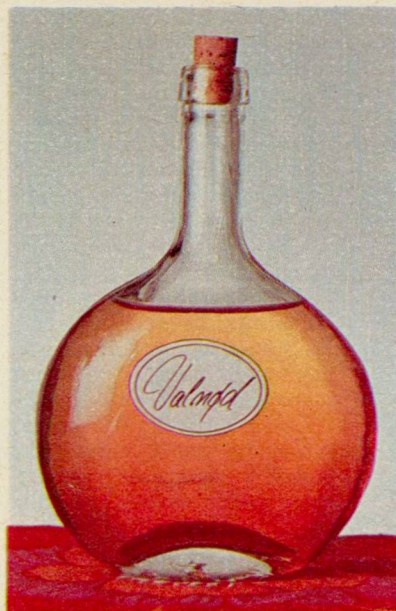


Bilistens Idébog 1977 – godt format til handskerummet.

affald, så det er også en blyant med genbrug i. Alt er således godt, jeg savner bare den fine duft af cedertræ. Plasticblyanten koster i brugsen 4,95 for en karton med seks styk i mellemhårdheden HB.

Små flasker

Små flasker kan også have deres charme. Jeg holder meget af den lidt ovale, grove type som Kvikly har i øjeblikket til 6,50. Charmen bliver ikke mindre, hvis de fyldes med hjemmelavet urtesnaps eller kryddereddike. Og med fyld af den art er de gode at have til gaver.



Kæmper og karafler

Vin i halvanden- eller toliters flasker er populære som lidt festligere og ikke meget dyrere afløser for øl også ved lejligheder, hvor man bare samles i al stilfærdighed med gode venner. Men kæmpeflaskerne er ikke særlig håndterlige på et bord. Så det er en god ide at hælde vinen om på karafler. Til de prunkløse dagligvine skal det naturligvis ikke være slebne krystalkarafler, men bare glas-karafler af samme enkle art som bruges til åbne vine sydpå. Brugsen (fortrinsvis Kvikly og større brugser) har flere af slagsen til priser fra 4,85 til 6,85 og i Kastrup glas en 70 centiliters karaffel af noget tungere type til 19,50.

Ny vin i store flasker

Iøvrigt har Brugsen fået en halvandenliters serie af halvstore franske vine. Den hedder Sankt Severin og omfatter både en hvid, en rød og en rosévin. Den hvide har et naturligt sukkerindhold på 35 gram pr. liter, de to andre 30 gram. Alle tre holder en alkoholprocent på 10, og de er altså som mange af vinene i de store flasker temmelig lette. De tre Sankt Severin-vine har samme pris – 27,95 pr. flaske.

Tre tørre

Der findes dog også kraftigere vine i store flasker. Nye eksempler er den hvide og den røde Lafleur Chevalier, to tørre Bordeaux-vine (henholdsvis 3 g og 2 g naturligt sukker pr. liter), som begge holder 12 procent alkohol. De koster i 140 centiliters flasker 30,35 og fås også i almindelige helflasker – 70 centiliter – til 15,65.

Som noget nyt findes Brugsens fortræffelige tørre ungarske rødvin St. Estévan nu også i en 140 centiliters flaske til 23,95, og den er endnu kraftigere med et alkoholindhold på 13 procent.

Urtebreve

Tilbage-til-naturen-strømningerne har skabt en sådan interesse for urtebeer, at nogle af dem nu også fås i tebreve. Brugsen har i mærket Lipton en pebermynte-, en orange- og en hybente. De koster i æsker med ti breve 2,95 for hyben og pebermynte, mens orangeteen koster 2,30 for ti breve. Orangeteen er lavet af tørrede blomster og blade fra orangebuske, og den må altså ikke forveksles med de almindelige teer, man kan få smagssat med orangeolie. Pebermyntete er en yndet drik i arabiske lande, og mange turister kender den sikkert fra rejser i Tunesien og Marokko. Hybente er min favorit. Den har en flot rød farve og en fin, syrlig smag.

En gammel kending som kamilleteen har Brugsen ligeledes i breve – mærket Tonga – til 3,95 for 20 breve (30 g ialt) samt i pakker med 20 gram til 2,75. Mange mennesker drikker kamille bare for smagens skyld. Den er jeg nu ikke så vild med til daglig, men jeg må erkende, at en kop kamille kan have meget velgørende virkning under en forkølelse.



◀ Karafler er nemmere at skænke af end de store vinflasker. Priserne på de fire karafler her er fra venstre: 19,50, 6,85, 4,85 og 6,85.

Fru Winternitz

mod Columbo

Af Ephraim Kishon

Tegning: Ubby

Situationen er følgende:

Den nydelige arkitekt har lige før daggyr ombragt den gamle Mac O'Muck, fordi denne havde udtrykt sig skeptisk om den skyskraber, de var ved at opføre. Columbo har allerede et varmt spor, idet et blik i drejebogen har overbevist ham om, at skurken elsker klassisk musik over alt andet. Det er jo helt klart? Ikke?

Min fjernsynsskærm bæver af indre spænding, jeg griber mig selv i at bide negle. Hovedmistanken retter sig mod den dødes blonde enke. Men den skal man ikke binde mig på ærmet. Jeg har set mordet, selv om jeg ikke så morderen, og når Columbo lader som om ...

Rrrr!

Et eller andet sted ringer telefonen gennemtrængende – oven i købet uden for min rækkevidde. Hvem pokker har den frækhed at trænge sig på telefonisk, lige mens Columbo lader som om?

Jeg rejser mig, falder i halvmørket over to stole og tager røret til øret, mens mine øjne forbliver klistret til fjernsynsskærmen.

– Ja, siger jeg.

– Hallo, siger i den anden ende en utvivlsomt ældre dame med spagfærdig stemme. – Jeg forstyrrer Dem vel ikke.

– Ja, siger jeg.

– Jeg er Bobs mor.

– Ja.

– Bob Winternitz.

Den nydelige arkitekt gør sig lystig over Columbo. Det kan han sagtens. Hans direktør har jo givet ham et vandtæt alibi.

Nu lægger han sågar an på blondinen. Og samtidig er hele byen optaget af, hvor liget er skjult.

– Ja, brøler jeg i telefonen. Hvor?

– Undskyld, må jeg bede Dem om en stor tjeneste. Min afdøde mand sagde altid – det var inden vi flyttede – da plejede han at sige: – Hvis jeg engang skulle få brug for et råd, et kunstnerisk anlagt menneskes råd, så skulle jeg henvende mig til Dem, fordi De laver disse tegninger og er Bobs ven, ikke sandt ... ?

Hvem er Bob? Hvor er liget?

– Folk siger, fortsatte fru Winternitz, at De altid har så meget at lave, og at De ikke gør noget for andre mennesker. Men jeg har altid protesteret. Nej, siger jeg altid, det passer ikke. Når han kan, så hjælper han også, selv om han har nok så meget at gøre med sine tegninger. Det har jeg altid sagt. Hallo.

– Hallo, siger jeg. Hvem taler jeg med?

– Moderen til Deres ven, Bob Winternitz. Hallo. Jeg ville virkelig ikke forstyrre Dem, men min svoger mener, at vi nu må foretage os noget, ellers ved De jo, hvad der sker. De kender tilstandene her i landet, ikke mindst regeringen. Hvis min mand endnu havde levet, ville jeg naturligvis aldrig. Tværtimod. Men De forstår, når man sidder helt alene med pantebrevet, så taler man jo ligesom til en væg. Altså vær rar at give mig et råd. Skal jeg nu? Eller skal jeg hellere vente lidt endnu?

Jeg kan ikke sværge på, at hun udtrykte sig sådan ordret, men sådan opfattede jeg det. Hvordan skal man også kunne høre ordret efter, når der netop er husundersøgelse hos den nydelige arkitekt, som har myrdet den gamle Mac O'Muck.

– Ja, stønner jeg i tragten. Hallo. Hvad ønsker De?

– Jeg ville gerne vide, om jeg alligevel skal skrive under?

– Det hele afhænger af endnu en person.

– Undskyld, af hvem?

– Af denne blondine.

– Hallo, det er fru Winternitz. Bobs mor. Hallo.

Morderen er blevet klar over, at filmen nærmer sig afslutningen, men han er halsstarrig. Så længe liget ikke er fundet, kan Columbo ikke bevise noget imod ham. Jeg personlig har mistanke om, at arkitekten har indcementeret den gamle Mac O'Muck i skyskraberens fundament.

– Hallo, begynder fru Winternitz igen. Undskyld, hvad for noget cement? Hallo!

– Hvem vil De egentlig tale med?

– Med tegneren fra avisen. Er det ikke Dem?

– Javel, jeg er Dem.

– Så sig mig, om De synes, jeg skal skrive under nu?

– Hvad mener Columbo?

– Undskyld, hvem?

– Jeg mener, hvem repræsenterer Dem i denne sag?

– Advokat Gelbstein.

Der har vi det. Nu ligger det hele hulter til bulter. Eller har Columbo måske noget med advokat Gelbstein at gøre? Straks, da fru Winternitz spurgte mig, om jeg var parat til at hjælpe et medmenneske, skulle jeg have svaret: Aldrig, under ingen omstændigheder. Nu står jeg der med min blødsødenhed. Og der



står Columbo, som netop har givet ordre til at rive muren ned og grave liget op. Naturligvis ler Gelbstein ham lige op i ansigtet. Nej, ikke Gelbstein. Arkitekten.

– Vil De ikke ringe til mig efter ferien, så er jeg parat . . . siger jeg.

– Åh nej! Helst nu med det samme. Jeg sagde jo, at han rejser i morgen.

– Hvem?

– Advokat Gelbstein.

For mine øjne udspilles et uhørt drama, en mordsag af allerførste klasse – og jeg skal befatte mig med en hr. Gelbsteins rejseplaner. Hvad kommer han mig ved. Jeg hader ham. Han er en forbryder. Det skal Columbo snart bevise. Hvorfor skulle han ellers suse af sted i arkitektens bil?

Jeg lægger det kvækkende hørerør fra mig, det er jo ikke til at holde ud. For min skyld kan fru Winternitz rejse bort med arkitekten, og tage hvorhen hun vil. Der er ingen tvivl om, at liget ligger i bilens bagagerum. Jeg vædder, hvad det skal være på, at Columbo . . .

– Hallo, hallo, kvækker det i telefonen.

– Ja, hvem taler jeg med?

– Fru Winternitz. Bobs mor. Forhåbentlig forstyrrer jeg ikke. Min salig mand . . .

I Indien bliver salige ægtemænds koner brændt på et bål. Eller de blev. Det var tider. Borte. Borte. Ganske som Columbo i den afstedfarende bil. Og Gelbstein er tæt efter ham, forklædt som arkitekt. Går han i Columbos fælde?

De har ham! Forrest Columbo med bagagerummet og liget stillet på tværs, på begge sider politi, og midt i arkitekten. Du havde spekuleret alting meget snedigt ud, min fine ven, men du havde ikke regnet med Bobs glasøje. Det er jo det, der gør ham så menneskelig.

– De tror altså, at jeg godt kan lade advokat Gelbstein rejse, spørger fru Winternitz.

– Ubetinget.

– Tak. Mange tak. De har været mig til stor hjælp. Undskyld ulejligheden.

– Hovedsagen er, at vi har ham.

– Undskyld, hvem?

– Arkitekten.

– Nå sådan. Ja naturligvis. Jeg skal hilse fra Bob.

– Det er ikke spor ulejlighed at tale om.

– God aften, hr. Kirschhorn.

– God aften, fru Columbo. ●



Fester

Arets fester er mange ting. Der er højtidene. Der er „dage“, som optager hele byer, hele egne, hele samfundsgrupper. Og alt dette er temaet for *Brugsens Kalender 1977*.

I et væld af billeder vises vi festerne, der stadig er knyttet til månederne, men også fester, der forlængst er glemt – som kartoffelgildet (se ill. herunder). Og vi erindres også om en tid, da en hel by i faglernes skær kunne møde frem for at hyld en digter, som det skete for H. C.

Andersen i 1867. Den slags hører nu kun fortiden til.

Som i de forudgående kalendere lader *R. Broby Johansen* det ikke blive ved billederne alene. Han skriver også underholdende om månederne, og han fortæller i denne forbindelse om de gamle månednavne. *Orme-måned* hed juli, fordi den var hæsletmåned, og der kunne være hugorme i græsset.

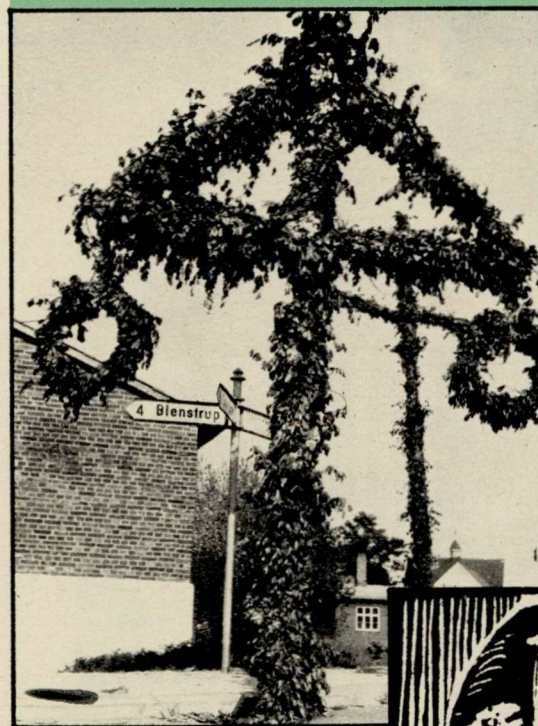
Fra katolsk tid er der mange navnedage i månederne, og *Broby Johansen* fremdrager flere

forunderlige eksempler herpå:

17. jan. *Anton*, *Antonius*, *munkevæsenets grundlægger*, der døde 105 år gl. i år 350. *Svinebestandens særlige beskytter*.

9. febr. *Lone*, *Abelone*, *Apolonia*. Hun døde martyrdøden i år 249. Fordi hun forinden fik tænderne trukket ud, blev hun tandlægenes helgen.

I rækken af sådanne månedsdage kommer, på rette plads, oplysninger om mere nutidige dage: grundlovsdag, majdag, kvindedag, skoleferiens begyndelse, dronningernes fødselsdage. Og så er det bare for os andre snarest at få indsat de fødsels- og andre dage, der er nok så vigtige, for de angår os selv. ●



Majtræet som midtpunkt for dans og fest. Billedet er fra St. Brøndum i Himmerland.



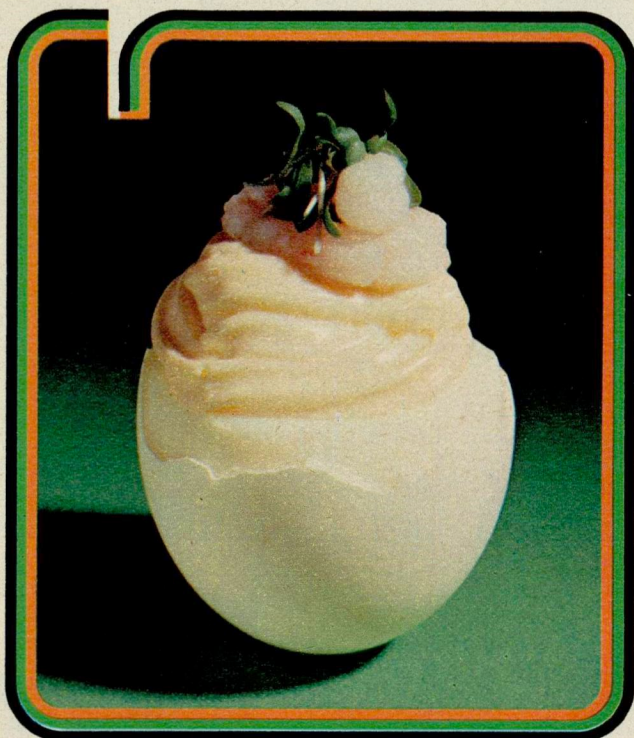
Kartoffelgilde afholdtes i oktober hver søndag, når der grave-des kartofler op. Om aftenen serveredes kartofler, fisk og byg-suppe, punch til dansen og senere grød og brændevin.

Hver af årets tolv måneder er i *Brugsens Kalender 1977* illustreret med træsnit af Poul Stef-fensen. Her hans illustration til April: påskeæg.



Brugsen

Spør på kalorierne !



Det gør vi i Brugsen. Her kan du få en lang række produkter, hvor der virkelig er sparet på kalorierne.

Kig efter det karakteristiske slyngbånd på emballagen. Så er du sikker på, at der er mindst mulig kalorier i det, du køber.

Kalorielet italiensk salat Bæger med 200 g **370**

Kg-pris 18,50

Kalorielet remoulade 415

Pose med 300 g ...

Kg-pris 13,83

Kalorielet mayonnaise 330

Tube med 150 g

Kg-pris 22,00

Pose med 300 g 395

Kg-pris 13,17



Brug Brugsen

UD!

REDIGERET AF OTTO RIIS

Ferie i Atlanten

I februar og marts er der sommersæson på De canariske Øer (Tenerife og Gran Canaria) såvel som på Madeira. Tilbudsmassen gælder ferier i lejede lejligheder. Her vil en februar- eller marts-uge for hver af to i en lejlighed koste mellem 875 og 1800 kr.

Brugsens rejsebureau Comus sælger bl.a. Stjernerejsers arrangementer.

En lejlighed for to omfatter enten en stue og et soveværelse eller kombineret sove-opholdsrum. Dertil køkken eller kogeniche i stuen. Desuden toilet. Der er komplekser, hvor morgenmåltidet indgår i prisen. I andre tilfælde må beboerne selv klare denne side af sagen ligesom den øvrige madlavning. Men dette lettes ofte derved, at der i komplekset findes restaurant, af og til også supermarked.

Tilbudene for ferier i hotel og med fuld pension ligger i prisskalaens tunge ende. Stjernerejser har udvalgt en del førsteklasses hoteller af den slags, hvor det forventes, at herrerne til middagen er iført jakke. Priserne ligger omkring 2600 kr. per person i en uge i februar eller marts.

Madeira-rejserne udgår fra Kastrup, mens ferierejserne til De canariske Øer har afgang både fra Kastrup og Billund. Til Gran Canaria (enten byen Las Palmas eller badestederne Playa del Ingles, San Augustin og Patlavaca) rejser man billigst med onsdags-afgange. Lørdags-afgange fra Kastrup og Billund koster 100 kr. mere, mandags-afgang fra Billund 50 kr. mere. Tillæg af denne art gælder hverken Madeira eller Tenerife. Afgangs- og hjemkomsttidspunkter er ganske fornuftige. Med undtagelse af lørdags-rejsen til Gran Canaria: ankomst søndag kl. 01.00, hjemrejse søndag kl. 02.10.

Nærmere om rejserne i Brugsens rejsebureau Comus på Nørrevold 15 i København. Tlf. (01) 13 61 50.



Ta'den
store, friske
smag med...!

Verdens største tyggegummifabrik.

WRIGLEY'S

De har sikkert hørt eller læst
om det nye vitaminrige urtekosttilskud.

Langvarig livskraft...

**Longo
Vital®**

● så De hurtigere kommer til hæfterne

Professor Flemming Nørgaard, der er kendt i store dele af offentligheden bl.a. fra en mangeårig overlægestilling på Kommunehospitalet i København, er den internationalt ansete danske læge der har komponeret det nye usædvanlige, vitaminrige urtekosttilskud LongoVital, som især har bud til alle kvinder og mænd, der har passeret den første ungdom. Nærmere information om

LongoVital fås i forretningerne, hvor De sagtens kan genkende den hvide emballage og navnet LongoVital, der står for **langvarig livskraft**.

Fås på Apotekerne, hos Materialister, helsekost-forhandlere og i supermarkeder landet over.

LongoVital helbreder ikke noget som helst, men tabletterne er vitalitetsforøgende og vitalitetsbevarende og med hurtig virkning.

LongoVital, der tilmed indeholder A, B, C og D-vitaminer, dækker også Deres daglige vitaminbehov hvis De følger den anbefalede dosering.

SAMVIRKE / JANUAR 1977



BørneSamvirke

Til: Dig

Fra: Pernille

Om: Hvordan det gik med julegaverne

Børge Brus og hans legetøj



Børge Brus kom ind til mig i køkkenet. Han havde sine grønne gummistøvler på, og også den tykke røde trøje, som hans mor havde strikket. I den ene hånd havde Børge Brus en spand, og i den anden hånd havde han en pind med et langt snørebånd bundet fast i den ene ende.

– Går du med ud og fisker? spurgte han. Jeg skal fange en hvalfisk.

– Hvor går man hen og fanger hvalfisk? spurgte jeg.

– Lige derovre på Grønland, svarede Børge Brus. I alle de der store vandpytter, hvor sølverne også bor.

– Mener du nede på den pløremark omme bag huset? spurgte jeg, for der er nemlig mange vandpytter.

– Lige netop, sagde Børge Brus. Det er ligesom Grønland, og der er også rigtige løver. Og tigre. Og giftslanger!

– Kan du fange hvaler med den lille fiskestang? spurgte jeg forsigtigt. Må jeg godt se den rigtigt?

– Jeg har selv lavet den, sagde Børge Brus meget stolt. Jeg kan godt ødelægge den, hvis du vil se mig binde knuder en gang til.

– Det skal du ikke, sagde jeg

hurtigt. Den er lige så flot. Men hov, jeg synes, den ligner noget fra dit gamle gevær.

– Det er det osse, nikkede Børge Brus. Jeg gider ikke have det gamle mæg-gevær mere, når jeg har fået en ny pistol i julegave.

– Nånej, sagde jeg. Jeg kan nu også bedst lide, at man bruger geværene til at fiske med.

– Men jeg kan godt skyde soldater med pistol, fortsatte Børge Brus. Den er kun gået en meget lille smule i stykker, så jeg kan godt lave den igen.

– Er din nye pistol allerede gået i stykker? Jeg var lidt forbavset.

– Det har jeg selv gjort med vilje, svarede Børge Brus. Han så ikke engang ud, som om han var ked af det. – Der var ikke mere krudt i den, og så kunne jeg jo lige så godt tage den sådan i stykker, så man kan bruge den til en skarp kniv. Den skal jeg bruge, når jeg skal skære hovedet af den hvalfisk.

Engang imellem ved jeg ikke rigtig, hvad jeg skal sige til Børge Brus. Den pistol var hans bedste julegave. Hele julen gik han og skød løver og tigre og indianere og røvere og pæne damer, der gik på gaden. Men nu har han ødelagt pistolen for at få en kniv til sin fisketur.

En anden gang fik Børge Brus en kniv af sin far. Ikke en rigtig skarp kniv, men en flot en af træ, som hans far selv havde snittet.

Børge Brus var meget stolt af den kniv, og han brugte den også til at skyde med – og til at rede skilning i håret. Men tre dage efter byttede han kniven væk for et mærke, som Morten havde klistret på sin madkasse.

– Har du fået farvet noget i den fine malebog, du vandt i

mandelgave juleaften? spurgte jeg.

– Tre, svarede Børge Brus. Jeg har farvet tre flotte tegninger. Også en med indianere.

– Du kunne tage din malebog med herhen i morgen, foreslog jeg. Så kan vi lave cacao og sidde og farve sammen.

– Hvor mange år er du? spurgte Børge Brus.

– Mindst 100, svarede jeg.

– Så må du farve 100 billeder i min male-bog, lovede Børge Brus. Og du må også godt være med til at pakke jule-gaver ind.

– Jamen vi er jo færdige med julen nu, protesterede jeg.

– Jeg gider ikke at være med, hvis vi ikke skal pakke julegaver ind, svarede Børge Brus. Man kan lave nogle meget flotte jule-gaver med alt det papir i male-bogen.

Først troede jeg, at jeg havde hørt forkert. Men det var rigtigt nok. Børge Brus havde revet siderne ud af sin helt nye male-bog for at pakke julegaver ind til sin far og mor og Morten og også til nogle børn henne i børne-haven.

– Synes du ikke, at det er synd for din nye male-bog, at du river den i stykker? spurgte jeg.

– Hvor skal jeg ellers få noget papir fra? spurgte Børge Brus. Sådan noget flot papir med billeder på?

– Hvad siger din far og mor til, at du ødelægger dine ting på den måde? spurgte jeg.

– Min mor siger: – Jeg vil ikke have det papir-nus over hele huset, sagde Børge Brus, mens han prøvede på at lyde meget voksen. Og så siger hun også: – Jeg vil ikke have, at du bruger mit strikketøj til at lave sløjfer med.

– Det kan jeg godt forstå, sagde jeg ...

– Men jeg binder bare mit hals-tørklæde rundt om julegaverne i stedet for, tilføjede Børge Brus, inden jeg fik sagt mere.

– Nå, så er det derfor, du ikke har noget hals-tørklæde på i dag, sagde jeg. Det er ellers blevet koldt.

– Hals-tørklæde! råbte Børge Brus. Jeg skal ikke have noget hals-tørklæde på, når det skal være en gift-slange. Den er meget farlig, for den æder dig, hvis du hugger min fiske-stang.

– Sig mig en gang, Børge Brus, sagde jeg. Hvad var det egentlig, du fik i julegave – hvordan går det med den fine bil, der har batterier, så den kan køre selv?

– Den kan ikke køre mere, sagde Børge Brus. Først tog jeg batterierne ud, fordi jeg skulle bruge dem til min lommelygte. Og bagefter pillede jeg hjulene af, så den kunne blive til en fæрге.

– Jeg troede, at du allerede havde en fæрге, sagde jeg. Du fik da en fæрге til din fødselsdag i sommer.

Den kan ikke bruges mere, sagde Børge Brus. Når jeg har sat alle mine biler ind i den, er den blevet til en garage. Og nu har jeg jo den der anden fæрге, som er lavet af en bil.

– Nå, sagde jeg. Det er da godt at høre, at du stadig væk har nogle biler, der ikke er lavet om til noget helt andet.

– Må jeg måske ikke selv bestemme, hvad jeg vil bruge mine biler til? spurgte Børge Brus gnævnt.

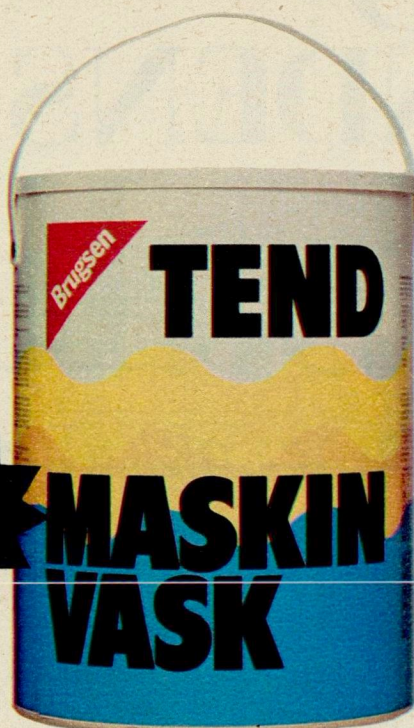
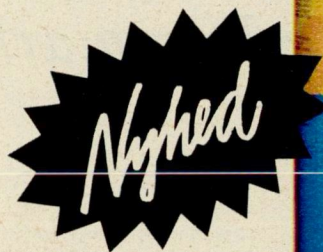
– Jeg synes nu godt, at du kunne passe lidt bedre på dit legetøj, sagde jeg. Jeg synes ikke ret godt om det der med bare at ødelægge en fin ny bil, fordi man skal bruge nogle stumper af den til noget andet.



Børge Brus havde revet siderne ud af sin helt nye malebog for at pakke små gaver ind.

eg kan nu også bedst lide, at
man bruger geværene til at
ske med.

Brugsen



Nyt effektivt vaskemiddel til forvask og klarvask

Tend er beregnet for maskinvask og kan med lige stor fordel anvendes til både forvask og klarvask. Det betyder, at det ikke mere er nødvendigt med et specielt forvaskemiddel. Med Tend træder de vaskeaktive stoffer i funktion allerede i forvasken. Og skal du vaske på bioprogram, dvs. et program med forlænget vasketid, er det nye enzymholdige Tend helt ideelt. Og så er Tend økonomisk i brug. Det er forsynet med doseringsvejledning, der tager hensyn til vandets

hårdhed - ligesom der på emballagen er en vaskeanvisning, der fortæller hvordan, du får det bedste vaskeresultat. Tend. Specialvaskemidlet til både forvask og klarvask. Udviklet i samarbejde med de nordiske brugsforeninger. Prøv det næste gang du vasker.

Tromle m. 3kg Spar 5kr.

Tilbudet gælder til og med den 8. januar.

21⁹⁵
Kg-pris
7,32



Brug Brugsen

VAND- MANDENS tidsalder

Rapport fra det okkulte Danmark

Ak ja, menneskeheden! siger digterinden Sylvia Druse. Vi kæmper for den, vi idealister. Men er den det værd?

Det er Hans Scherfig, der lader fru Druse rejse dette bekymrede spørgsmål – i bogen *Idealister*, en satire over livet i okkulte cirkler og andre sekters verden. Den udkom i 1945, men fru Druse ville utvivlsomt også have fundet sig til rette i Danmark 1977. Hun ville i alt fald have haft nok at vælge imellem.

Der er *astrologer*, *Ufologer* (mener, at flyvende tallerkener er en realitet), *fortidsforskere* (mener, at den officielle arkæologi er svindel), *pendulister* (tror på pendulets magiske kraft), *spiritister* (tror på et åndeliv efter døden), *pyramidologer* (tror på pyramidernes hemmelige budskaber og skjulte kræfter), *satanister*, *telepatister* (tror på overførelse af tanker uden tale eller andre mellemlid), *kry-stallomantikere* (tror på at fremtiden kan forudses i krystalkugler), *vitalister* (tror på en særlig livskraft og at den livløse natur er levende, fx. sten, blomster etc.), *kosmologer* (tror på menneskets psykiske slægtskab med universet), *kiromantikere* (tror på at et menneskes personlighed og skæbne kan aflæses i hånden), *reinkarnister* (tror på genfødsel), *tarot-forskere* (tror på hemmelige budskaber og spådomskraften i den gamle sigøjner-spåkort) og – ja, 317 andre verdensanskuelser. En komplet liste ville blive på adskillige smørrebrødssedlers længde, selv når man ser bort fra egentlige religiøse sekter.

Alt i alt et myldrende udbud, som minder om vildtvoksende

grøftekanter fra før sprøjtemidlernes tid. Og som spænder fra de mest indviklede filosofier om universets beskaffenhed, til den mest simple pendul-teknik.

Stjernernes eller pengenes skyld

For en iagttagere gemmer der sig et spændende stykke Danmarkshistorie i det okkulte, der mere end nogen sinde vokser i fuldt flor. – *Der går en bølge af okkultisme og parapsykologi hen over den vestlige verden for tiden*, skrev Politiken allerede i 1974, da filmen *Eksorcisten* gik for fulde huse i hele USA og Europa. Og bølgen har hverken tabt højde eller fart. 70'erne er blevet højsæson for det overnaturlige og mystiske. Også ifølge de fleste astrologer, der kalder vor tidsalder *Vandmandens tidsalder*. Ifølge stjernekonstellationerne skulle den føre til øget interesse og fordybelse i de åndelige spørgsmål.

For resten er der også penge i sagen. Hvor mange, skal der Watergate-journalistik til at afsløre, ingen i branchen vil rykke ud med nogen tal. Men et par tilgængelige eksempler kan måske kaste lidt lys over spørgsmålet. – *Uri Geller* tjente ifølge Ekstra-Bladet (25.3.74) et sted mellem 5-10.000 kr. på at bøje gafler og nøgler ved hver af sine to-timers aftenforestillinger. Ifølge samme blad (26.6.75) tjente en philippinsk naturlæge ved navn *Alex* op til 45.000 kr. (femogfyrretyve-tusinde) på én dag! En enkelt behandling kostede 300 kr. og varede ofte kun

et par minutter. Han blev for øvrigt udvist af landet. *Maya-kors* med såkaldt lykkebringende og magisk virkning – fremstillet i Frankrig for under 20 kr. – solgtes pr. postordre for 164 kr. (med kæde) pr. styk!

Krystalkugler til 3-400 kr. „med udførlig brugsanvisning“ sælges rask væk – lige så hurtigt de kan fremstilles, fortæller forlægger *Poul Strube*, der i en lille menneskealder har drevet en pionervirksomhed med boghandel, forlag og møder udi det okkulte. Penduler og spådomskort (fx. Tarot-kort) sælges der også hundredvis af om måneden, oplyser Strube.

Og hvert år bringer sine stakke af okkult litteratur – ca. 50-60 bøger. Dertil kommer en 20-30 tidsskrifter (*Psykisk Forum*, *Occulta*, *Universum*, *Lysbringeren*, *Uden Grænse*, *Kosmos m.fl.*) med et samlet oplag på omkring 30.000.

Plat eller parapsykologi

For øvrigt har vi her at gøre med et felt, der overrendes af plattenslagere og svindlere, som øjner chancen for at blive berømte og gøre en god forretning. Blot to eksempler, af de større: I Holland udkom for et par år siden 4-5 bøger udgivet af en „indisk vismand“ ved navn *Lobsang Rampa*. Bøgerne fik kolossal succes og solgtes i adskillige oplag i flere europæiske lande (også herhjemme). Og der blev dannet studiekredse og menigheder omkring bøgerne. Ved et tilfælde opdagedes det, at de var



- astrologer
- ufologer
- fortidsforskere
- pendulister
- spiritister
- pyramidologer
- satanister
- telepatister
- krystallomantikere
- vitalister
- kosmologer
- kiromantikere
- reinkarnister
- tarot-forskere

skrevet af en kontorassistent, der kedede sig i sin fritid. Han havde læst en del okkulte bøger og sammenstrikkede på det grundlag 4-5 bøger. Ikke hekseri – kun behændighed.

Samme vending kan også benyttes om en østrigsk hotelejer, *Erich von Däniken*, som kalder sig fortidsforsker og har udgivet 7-8 bøger, der er kommet i millionoplag verden over, om kuriøse og uopklarede arkæologiske sager. *Var Guderne astronauter?* og *Fortids gåder, fremtids virkelighed*, er titler på Däniken-bøger. Disse emner behandler han „med største dygtighed og udsøgt svindel“, skrev professor P. V. Glob i Politiken i anledning af en tysk videnskabsmands bog, der fremstillede Däniken som en fupmager.

At der er svindlere i branchen, bør dog ikke få os til at kalde det hele svindel, snarere til at skærpe vor kritiske sans. Selv om det kan være svært at skelne mellem den ægte vare og fupnumrene.

Under alle omstændigheder er det overnaturlige og mystiske en realitet på to måder: dels som noget, ret mange mennesker tror fuldt og fast på, som værende en realitet, og dels som noget der – i en vis udstrækning – rent faktisk kan undersøges ad videnskabelig vej. F.eks. kan nævnes den amerikanske professor J. B. Rhines parapsykologiske undersøgelser i 40'erne og 50'erne, der grundigt og veldokumenteret påviste uforklarlige kræfter og evner hos visse mennesker bl.a. til at forudsige kommende hændelser.

Kontakten med ånderne

Endnu mere grundigt er man gået til værks i Sovjetunionen. Her findes et stort universitets-fakultet i parapsykologi, hvor man siden begyndelsen af 50'erne har udført en mængde forsøg med telepati og telekinese (flytning af ting ved tankekraft, å la Uri Geller).

På Lund-universitetet i Sverige findes for resten også et parapsykologisk institut.

Men lad os vende tilbage til

Danmark. Og hive et par eksemplarer frem fra okkultismens brogede bunke.

I Århus samles hver mandag aften året rundt en lille gruppe mennesker, omkring 15-20 stykker, i den spiritistiske menighed *Mod Lyset*. Gennemsnitsalderen ligger på 55-65 år.

Det foregår i en mindre sal, oplyst og besmykket på kirkelig vis, med bænkerækker og en lille scene. Deltagerne starter med en salme, og så sætter søster Agnes sig op på den lille scene, i hvid kjole og med guld-kors om halsen. Der bliver dyb stilhed i salen. Nu lukker hun øjnene og falder langsomt i trance (søvnliggende tilstand). Så beder alle en kort bøn, og der er tavshed endnu en lille stund. Søster Agnes begynder nu at tale med lukkede øjne, Bibel-lignende tekster kommer i en flydende strøm. Hun er „besat“ – en ånd taler gennem hende og åbenbarer råd og sandheder fra åndernes verden. Seancen varer en lille times tid, og alt imens sidder tilhørerne andægtigt stille og lytter.

Når ånden er færdig med sit budskab, kommer søster Agnes langsomt til sig selv igen. Smiler mildt ud over den lille skare, og støttet af en ældre broder vandrer hun ned til sin stol igen.

Spiritister tror på et liv efter døden – i åndernes rige. Og de mener, at vi kan – og bør – komme i kontakt med disse ånder. F.eks. via bankesignaler, eller det kan være gennem medier (særligt modtagelige mennesker) eller i drømme, ånderne meddeler sig.

Her i landet findes et sted mellem 2.000 og 3.000 organiserede spiritister. Selv mener de, at omkring 150.000 danskere er spiritister. De har flere menigheder og udgiver et par tidskrifter.

Bud fra guderne eller andre planeter

Hver måned året rundt holdes der adskillige lysbilledforedrag om „UFO-problemet“. Der eksis-

terer hele tre store foreninger, som udelukkende beskæftiger sig med de uidentificerede flyvende objekter. Omtrentlig 6-7.000 mennesker interesserer sig så meget for flyvende tallerkener, at de holder tidsskrift og går til jævnlige diskussionsmøder for at holde sig informeret om sagen. Visse steder i landet er der tilrettelagt varslings-systemer.

De fleste, der er så UFO-interesserede, er i alderen 20-30 år. Man regner desuden i UFO-kredse med, at over ¾ million danskere tror på eksistensen af disse flyvende objekter.

UFO'er har interesseret menneskene lige siden tidernes morgen, i hvert fald foreligger der mængder af historiske beretninger om flyvende ildhjul, flyvende flammesværd osv. på nattehimmelen.

De forskellige UFO-kredse skændes bravt om, hvor tallerkenerne kommer fra, og hvad deres hensigt er. Ind imellem bliver man dog så enige, at der sendes resolutioner til Folketinget og Danmarks Radio om at tage sagen alvorligt. Nogle mener, UFO'erne kommer fra guddelige magter i de yderste stjernetåger og har til opgave at kontrollere menneskeheden. Andre igen mener, det „blot“ er rekognosceringsskibe fra planeter i vort eget solsystem, fra kloder med en betydeligt mere fremskreden teknologi end vor. En gruppe vil meget nødig puttes i pulje med noget okkult – idet de betragter UFO'erne som en uomgængelig realitet, som videnskaben burde beskæftige sig seriøst med. Den anden hovedgruppe er mindre interesseret i de faktiske observationer, men er mere optaget af filosofisk-religiøse forklaringer på himmelskibene.

I udlandet, f.eks. i Sovjet og USA, har man specielle departementer under luftvåbenet, der udelukkende beskæftiger sig med UFO'er. Ufologernes store profet hedder Georg Adamski, en amerikansk tandlæge, der bl.a. hævdede at have fløjet adskillige ture til Venus med disse fartøjer. Han skrev flere bøger om emnet og tog i 50'erne hele verden rundt og holdt foredrag og prædikede for sagen.

Et spændende spørgsmål er

naturligvis, hvorfor der netop i denne tid er så stor interesse for det mystiske og overnaturlige?

Ud over astrologiens bud på spørgsmålet – det med stjernernes konstellationer og Vandmandens tidsalder – eksisterer der mere såkaldt snusfornuftige forklaringer. Psykologen, professor Franz From, mener, forklaringen ligger i, at vor verden er blevet så teknificeret og rationel. Han skriver bl. a.: – *Måske har al denne tilgængelige viden gjort vor rationelle undren hjemløs, hvorfor skal man gå og undre sig, når man kan slå op i leksika eller Politikens håndbøger. Kan hænde dette giver folk hang til det hemmelighedsfulde, giver dem tro på mystiske hændelser, som ikke forklares i nogen håndbog.*

Blomstrer i krisetider

Andre psykologer og sociologer har hæftet sig ved en teori, iflg. hvilken det især er i økonomiske krisetider, at sekter og trosretninger blomstrer op. Herhjemme havde vi f. eks. netop i 30'erne og under krigen en stærk tilslutning til okkultisme af al slags. Aldrig før er der udkommet så mange okkulte tidsskrifter og holdt så mange møder herom. Det er også fra denne periode, Scherfig har hentet sit stof til bogen *Idealister*.

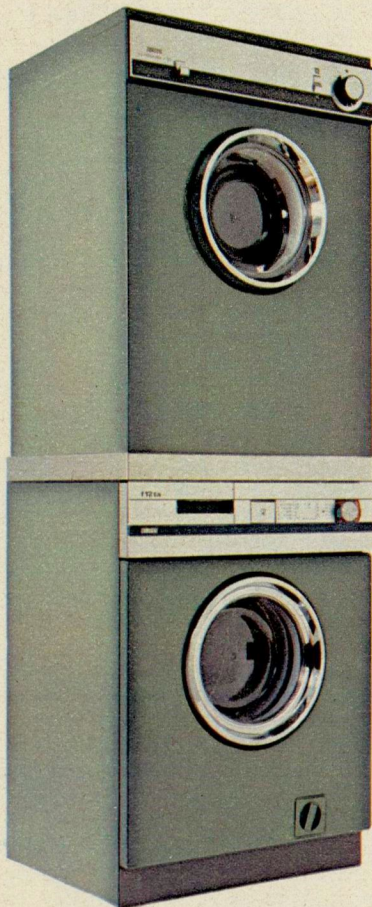
Og hvem har så ret, snusfornuften eller fantasien – og hvem har patent på hvad? Herom skal ikke dømmes. Lad os stoppe op indtil videre med et citat fra bogen *Den Fantastiske Virkelighed* af franskmændene Pauwels og Bergier (henholdsvis chefredaktør og atomfysiker): – *Den videnskabelige erkendelse er ikke objektiv. Den er ligesom kulturen et komplot. Man afviser mange kendsgerninger, fordi de ville bringe forstyrrelse i een gang fastslåede tankerækker. Vi lever under et inkvisitorisk herredømme, hvor det våben, som hyppigst bruges mod den virkelighed, der ikke passer i magthavernes kram, er foragt, ledsaget af latter!*

OLE LINDBOE

Brugsen

Zanussi vaskesøjle sparer plads

Vaskesøjlen består af vaskemaskine F 12 TA og tørretumbler TT S 30, som kan sættes oven på hinanden. De kan naturligvis også stilles ved siden af hinanden eller leveres separat.



Zanussi tørretumbler TT S 30

klarar en hel vaskemaskine-fyldning tøj ad gangen. Tidsafbryder indtil 2 timer (de sidste 10 min. med kold gennemluftning). 2 varmestyrker. 850 W og 2000 W. Tilslutning 220 volt + jord.

Mål: H 85 cm, B 59,5 cm, D 60 cm.

Netto kontant (hvid).....

1495,-

Farvetillæg **300,-**

Zanussi vaskemaskine F 12 TA

har kapacitet til 3-4 kg. 4-delt sæbeautomat. 12 programmer incl. bio- og woolmarkprogram. 2 vandstande, 4 vaskerytmer. Flydeslut og centrifugering 520 o/m. Omstilbar 220/380 volt.

Mål: H 85 cm, B 59,5 cm, D 55 cm.

Netto kontant (hvid).....

2495,-

Farvetillæg **300,-**

Netto kontant for begge dele i hvid incl. samlebeslag kr. 4085,-

På vore fordelagtige ratebetingelser

Udbet.	Antal mdr.	à kr.	Ialt
847,00	+ 5	677,50	4234,50
862,00	+ 8	431,00	4310,00
878,00	+ 11	319,00	4387,00
914,00	+ 18	203,00	4568,00
945,00	+ 24	157,50	4725,00
1008,00	+ 36	112,00	5040,00

Samlebeslag for F 12 TA og TT S 30. Netto kontant kr. 95,-.

Husk: Ikke alle Brugser er lige store. Derfor findes enkelte varer måske ikke i din Brugs.

Brug Brugsen

LÆSERNE SKRIVER

Samvirke forbeholder sig ret til af pladshensyn at forkorte læserbreve.

Ingen „stress-æg“ i Brugsen

I nr. 11 bragte De et højt aktuelt spørgsmål fra en læser, der gerne ville vide, om man i brugserne kunne risikere produkter fra æglægningsbure. Jeg – og sikkert et meget stort antal af Deres læsere – var meget interesseret i svaret, men fik kun at vide, at æglægningsbure er forbudt i Danmark, og at udviklingen fremover er afhængig af sagens behandling i justitsministeriet – alt det vidste vi i forvejen. Vi ved også, at man foreløbig ser igennem fingre med, at forbudet overtrædes. Må vi derfor få et svar på spørgsmålet: Kan man risikere at købe „stress-æg“ i Brugsens butikker? Ja eller nej! – *Olga Vilstrup, Viby J.*

Svar: Dansk Andels Ægexport – Brugsens ægleverandør – oplyser, at der selskabet bekendt ikke er nogen af dets leverandører, der overtræder forbudet. – *Red.*

Halv arbejdstid for os over 60

Halvdagsarbejde for alle over 60 år. HK eller bistandsloven eller socialkontoret giver vel resten. Det var dog rimeligt. Jeg er 60 år – og har arbejdet siden jeg var 10 år! Enhver har ret til socialhjælp. Ud med de gamle – ind med de unge – det er sagen, de gamle vil gerne ta' det lidt roligt. Ideen med de 60-årige – og halv tid – er dog en ny ide i arbejdslivet. Vi må have en økonomisk „faldskærm“ for alle dem, der går på halv tid. Og det må Rigsdagen og fagforeningerne sørge for bliver gennemført. Der må vedtages en lov om, at 60-årige, der går på halv tid, har ret til halv pension. Jeg har arbejdet i 50 år og syntes jeg har aftjent „værnepligt“ over for samfundet. Og aldrig fået fem øre i hjælp, jeg har klaret mig selv, og har dog et lille hus på Junialle i Gladsaxe. – *Henry Jacobsen, Herlev.*

Brugsuret



Mekanisk. Vandtæt
Kr. 122,00



Mekanisk. Vandtæt
Kr. 169,00



Mekanisk. Vandtæt
Kr. 122,00



Selvoptræk. Vandtæt
Kr. 219,00



Mekanisk. Vandtæt
Kr. 179,00



Mekanisk. Ikke vandtæt
Kr. 109,00



Mekanisk. Vandtæt
Kr. 175,00



*I dag en helt naturlig situation -
flere og flere køber
et Timex kvalitetsur i Brugsen.*



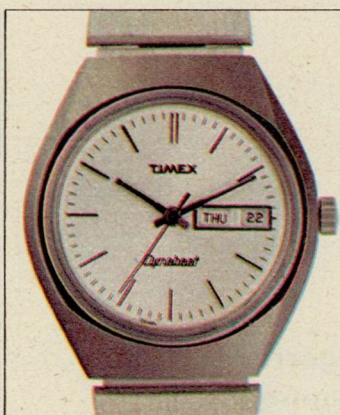
Mekanisk. Vandtæt
Kr. 155,00



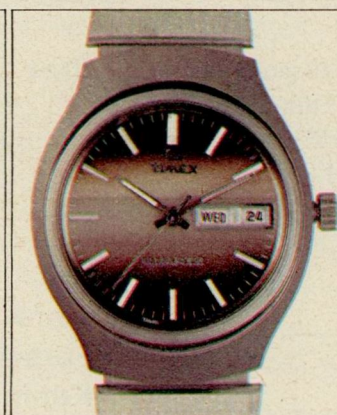
Mekanisk. Vandtæt
Kr. 179,00



Mekanisk. Vandtæt
Kr. 175,00



Elektrisk. Vandtæt
Kr. 388,00



Quartz. Vandtæt
Kr. 528,00



Digital. Vandtæt
Kr. 448,00

Et ur skal stå for en del i det daglige. Og det kan Timex. Dejlige, robuste brugsure, fordi de er stød- og støvsikrede, antimagnetiske, overtrækssikrede og temperaturjusterede. Fjeder og balanceaksel er brudsikre,

og alle urene har splintfri glas.

Kvalitet, præcision og elegant design. Til en pris, der er til at betale.

Her er et lille udpluk af det store program, du kan vælge imellem i Brugsen og Kvikly.

TIMEX®
verdens mest købte ur

TÆNK et forsvar
for forbrugeren
TÆNK kan
godt
undvære
TÆNK Røre om
Tænk giver
forkert besked
TÆNK IND I
KAMPEN
Tænk er
uvederhæftigt

Protestér!

Farver i mad

Tænk samlede over 8.000 protester mod, at vor mad bliver sminket med farver.

Synes du også
det er svært?

Spis dit – spis dat

Hovedformålet må være, at forbrugeren får ærlig oplysning om varerne og dermed får viden til at vælge.



Det synes vi

Vent med atomkraft

Der er endnu for mange uløste og uafklarede problemer omkring denne energikilde.

Hvad siger du?

Ubehageligt at være ubehagelig

Nå jo, jeg ville bare sige, at jeg synes, det tit er svært at være forbruger. Altså bevidst forbruger, som det hedder på vores side af disken. Ydersiden.

Fra den anden side kaldes det som regel kværlant.

Du bliver også syg

Patienter på gangen

Til trods for, at der er tomme hospitalsstuer, anbringer man patienter på hospitalets gange – på grund af personalemangel.

Tænk med os!

Det gør vi også:

Tænk sammenligner varernes pris og deres kvalitet – fra plæneklippere til cacaomælk – fra shampoo til deodoranter – fra legetøj til biler og TV.

KLIP UD OG SEND IND:

Jeg vil gerne have tilsendt de 10 numre af Tænk, der kommer i 1977 for 30,- kr. (løssalgsprisen er 4,25 kr. pr. nr. = 42,50 kr. for 10 numre)

(navn)

(adresse)

(post nr.)

(by)

Brev

Tænk
Forbrugerrådet
Købmagergade 7
Postboks 2188
1045 København K.

Postbesørges
ufrankeret.
(Modtageren
betaler
porto)

133

Reserveret postvæsenet

	PIGE	ANONIM	STRIDS	GODSET	NSTÅRSFORSÆT MED AKTUEL BAGGRUND I DULETUNGE MAVER	OVERBOE	SYGDOM	LOKALITET FØR UGERNING	RIKKI- TIKKI- TAVI	HYLDER	NSTÅRS- LARM	GEMEN	DYR	VÆGT
STEDORD	KNEB RØRET				VARSELE KØRSTAD			IDET ERGRE		KAMP SVERIGE				
SPORTS- BESIVEN- HED														FRED
FORH. ORD		VIRKELIG- HEDSFJERN ROMERTAL								BEHOLDER LITER				
	GRÆSSKANG DRENG		SPANIEN DRENG		GLAD TON							SVULM- ENDE	NUL KIGGERNE	
BANDE- TUR							DASEDE STATS- MAND			GUD GJORT				TITEL
FLOD		ANTALFK. DRENG			DANS		LEVER REHUMUR			FISK SLÆKTSKAP				
RAMME					DYR NR. 20			BOMME						
ESKE				L/ERE- SET- NINGEN			SPIL	GIVE FRUGT		TO ENS PRENTER				FØRSKE
RIDDER	HOLLAND FISKEN		SNE- HYTTE	REDSKAB GIFTE		ARRAN- GEMENT								
TAL					BRINT	VIG JEG		LUXEM- BOURG NORGE		HJUL- DELE				
	STONE VAND	ILT	PIGE RUM			BID FRUGT				ROM.TAL NO. BY		DRIK	AMPERE PIGE	
TABELIG						BENIGTE FRUGT			STANGEN TONE					
GRINE		TO ENS FR. DØRF.		PIGE		ALS AMAGER		PIGE	FUGLENS SMERTE					
SLET			BOLIG	PÅ REGN.	POST- DISTR.							UDRÅB STEDORD		
TYSK- LAND	VERDENS LØN MØNT				VERDENS- HJØRNE REKVISIT	TØJ LEGEM- DEL			SPISE- REDSKAB FØR- TRØSTNING				NR. 5 DYR	
GENEREL					BOG			PIGE						KIG-
KLASSE				STONE	SLED ROM.TAL			VAND	GNIDE ITALIEN			KORT VOKAL		
SNYLT- PLANTEN								GLAS						

Et begreb, der i hverdagen af os alle burde ofres stor opmærksomhed, er gemt i denne kryds-opgave. Når den er løst, kan begrebet læses, første ord lodret, andet ord vandret. Vil De deltage i lodstrækning om ti gange en flaske Svendborg Bitter, skrives ordene i hosstående kupon sammen med navn og afsenderadresse – husk venligst postnummeret – og sendes til Samvirkens postboks senest 15. januar.

Visen, som var gemt som kodeord i krydsen i nr. 11, var: Titte til hinanden. Vindere af hver to dåser kaffe blev:

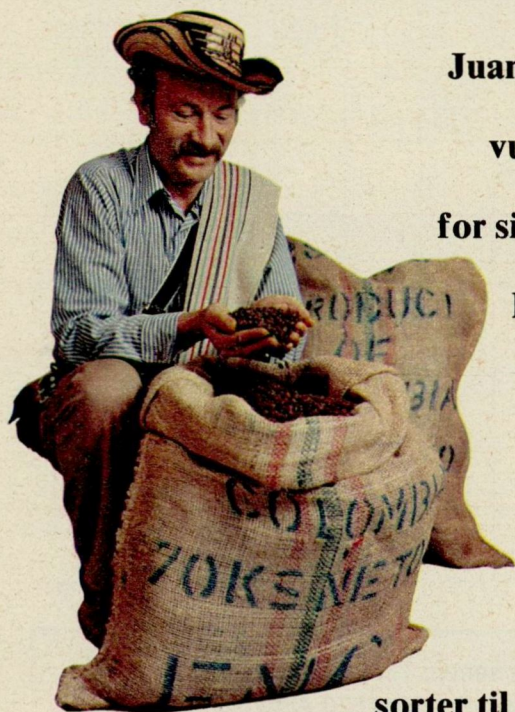
Ole Andersen, Mørkhøjvej 92, 2730 Hørløv. A. Klinge, Nældebjerg alle 28, 2670 Greve Strand. Marie Rasmussen, Kirkerupvej 8, Gundsøllie, 4000 Roskilde. Vilhelm Christensen, Dragebakken 248, 5250 Fruens Bøge. Jette Møllerup, Sandalsparken 13, 5700 Svendborg. Erna Blixt, Mysundegade 25, 1668 København V. Emma Kjeldsen, Frederiksvej 32, 2000 København F. Oda Poulsen, Drockmannsgade 8, 9700 Brønderslev. Hans W. Nielsen, Gr. Sørensensvej 6, Tyllstrup, 9380 Vestbjerg. Kristian Simonsen, Søbyvej 24, 7840 Højslev.

Løsningskupon sendes senest 15. januar
til Samvirkens kryds, postboks 89, 2620 Albertslund.

Indsendt af:

Brugsen

"Exelente" **siger Juan Valdez.** **Han ved, hvad han taler om.**



Juan Valdez er kaffedyrker i Colombia. Det har han været nu i 59 år. (Han startede som 5-årig!). I den røde vulkanske jord på Andesbjergenes skråninger, 1000 til 2000 meter over havets overflade, kæler han dagligt for sine mange kaffebuske og sørger for, at de får så gode vækstbetingelser som overhovedet muligt.

Ikke underligt at Colombia kaffe i dag betragtes som verdens bedste kaffe. Ja, så fornem er den, at den kun håndplukkes. Efter vask, tørring og tærskning håndpilles kaffen for at sikre den ensartethed, som Colombia kaffen er så berømt for. Brugsens Blå Cirkel er i dag Danmarks mest solgte Colombia-blanding. Det er ikke tilfældigt.

Hos FDB udvælger og importerer vi selv de mest udsøgte kaffe-

sorter til vore blandinger. Og så

ved vi, at når Juan Valdez siger »Exelente« så er den det. Prøv selv Blå Cirkel Kaffe!

PS. Cirkel Kaffe

var første kaffe i Danmark med DVN-varefakta.



Brug Brugsen